

**Land- en
tuinbouw in
Oost-Vlaanderen,
meer dan cijfers**

Colofon

Uitgegeven door Provincie Oost-Vlaanderen

Beleidsverantwoordelijke

Alexander Vercamer, gedeputeerde voor
Landbouw en Platteland

Dataverwerking en redactie

Dienst Landbouw en Platteland,
studiedienst Huis van de Economie

Vormgeving

Karakters, Gent

Coverfoto

Stany Dederen

Verantwoordelijke uitgever

Alexander Vercamer, gedeputeerde
p/a Gouvernementstraat 1
9000 Gent

Wettelijk depotnummer

D/2014/5139/15

Inhoudsopgave

Inhoud	
Colofon	
Voorwoord	1
Land- en tuinbouwstructuur	3
Grondgebruik	3
Teelten in de akkerbouw en tuinbouw	8
Veehouderij	16
Land- en tuinbouwbedrijven	23
Biologische en verbrede landbouw	27
Biologische landbouw	27
Verbrede landbouw	27
Land- en tuinbouw in de economische context	30
Tewerkstelling	30
Vergelijking gemiddeld inkomen met andere bedrijfstakken	30
Buitenlandse handel in land- en tuinbouwproducten	31
Agrovoedingsketen	32
Opleiding en onderzoek	33
Oost- Vlaamse bedrijfsportretten	38
Tot slot	50
Figuren	51
Tabellen	52
Kaarten	52
Bijlagen	53

voorwoord

Ieder van ons is nauw verbonden met land- en tuinbouw. Op zijn minst door wat we eten, door de land- en tuinbouwproducten die we kopen maar misschien ook als bewoner van het platteland, als wandelaar of fietser doorheen akkers en weiden, als paardenhouder, tuinier of kunstenaar. De Oost-Vlaamse land- of tuinbouw zelf is heel divers waarbij elk bedrijf probeert in te spelen op één of meerdere vragen uit de markt. Land- en tuinbouw kan niet los gezien worden van het platteland en het landschap in al zijn facetten.

Op zijn beurt is de sector opgenomen in een ‘agrocomplex’ en op die manier verbonden met ondernemingen in de voedingssector, de toeleverende sector of de handel.

De Provincie Oost-Vlaanderen zet zich in om bij te dragen aan een sterke en duurzame land- en tuinbouwsector die kwaliteitsvolle voeding en sierteeltproducten aflevert en daarenboven functioneert in harmonie met andere functies op het platteland.

Duurzame werkwijzen stimuleren en betrokkenheid van de Oost-Vlaming bij landbouw en platteland verhogen zijn belangrijke doelstellingen. Daarnaast zet de Provincie heel wat middelen in om innovatie en onderzoek te bevorderen. Innovatie helpt de land- en tuinbouw om in te spelen op nieuwe vragen en noden. In de komende beleidsperiode gaat bijvoorbeeld meer aandacht naar het bereiken van klimaatsdoelstellingen en aanpassing aan het veranderende klimaat. De landbouwer vandaag is meer dan een vakman, het is een echte ondernemer.

De Provincie steunt ook plattelandsprojecten die bijdragen aan een leefbaar platteland. Tot slot worden plantaardige en dierlijke overlastbezorgers zoals de muskusrat in kaart gebracht en onder controle gehouden.

Om het provinciaal landbouwbeleid te ontwikkelen, uit te voeren en bij te sturen is een goed zicht op de kenmerken van land- en tuinbouw belangrijk. In voorliggende publicatie brengen we de sector en zijn evolutie in beeld met duidelijke cijfers, grafieken en kaarten. Hiermee brengen we een genuanceerd, overzichtelijk beeld van de verschillende subsectoren, gaande van akkerbouw over veeteelt tot intensieve tuinbouw. Ook diversificatie in de land- en tuinbouw, zoals hoevetoerisme komt aan bod. Daarnaast geven we u ook een overzicht van het landbouwonderwijs en de onderzoekscentra die Oost-Vlaanderen als uitvalsbasis hebben.

Naast de naakte cijfers laten we in deze editie ook de mens aan bod komen. Achteraan in dit boekje vindt u een waaier portretten van Oost-Vlaamse land- en tuinbouwgezinnen die elk op hun eigen manier deel uitmaken van ‘de sector’ die ik, ook in de komende beleidsperiode, een warm hart toedraag!

Ik wens u veel leesplezier.

Alexander Vercamer
gedeputeerde bevoegd
voor landbouw en platteland

beschrijving land- en tuinbouwstructuur

Wat betekent de land- en tuinbouw in Oost-Vlaanderen op vlak van grondgebruik, aantal bedrijven en ondernemerschap? Welke teelten zijn belangrijk, hoeveel dieren worden gekweekt en hoe evolueert dit alles? Je vindt het in volgend hoofdstuk.

De cijfers in deze tekst zijn gebaseerd op de resultaten van de landbouwenquête van mei 2013 van de Federale Overheidsdienst Economie (meer info: bijlage 1). Voor de kaarten zijn ook gegevens van de verzamelaanvraag van het Agentschap voor Landbouw en Visserij van 2012 gebruikt.

grondgebruik

Oppervlakte cultuurgrond

De provincie Oost-Vlaanderen is 298 224 hectare groot.

Ruim de helft van deze oppervlakte wordt gebruikt voor land- en tuinbouw. De oppervlakte cultuurgrond is de grond die de land- en tuinbouwsector werkelijk gebruikt om op te telen.

Volgens de landbouwenquête 2013¹ is 150 363 ha in gebruik als cultuurgrond.

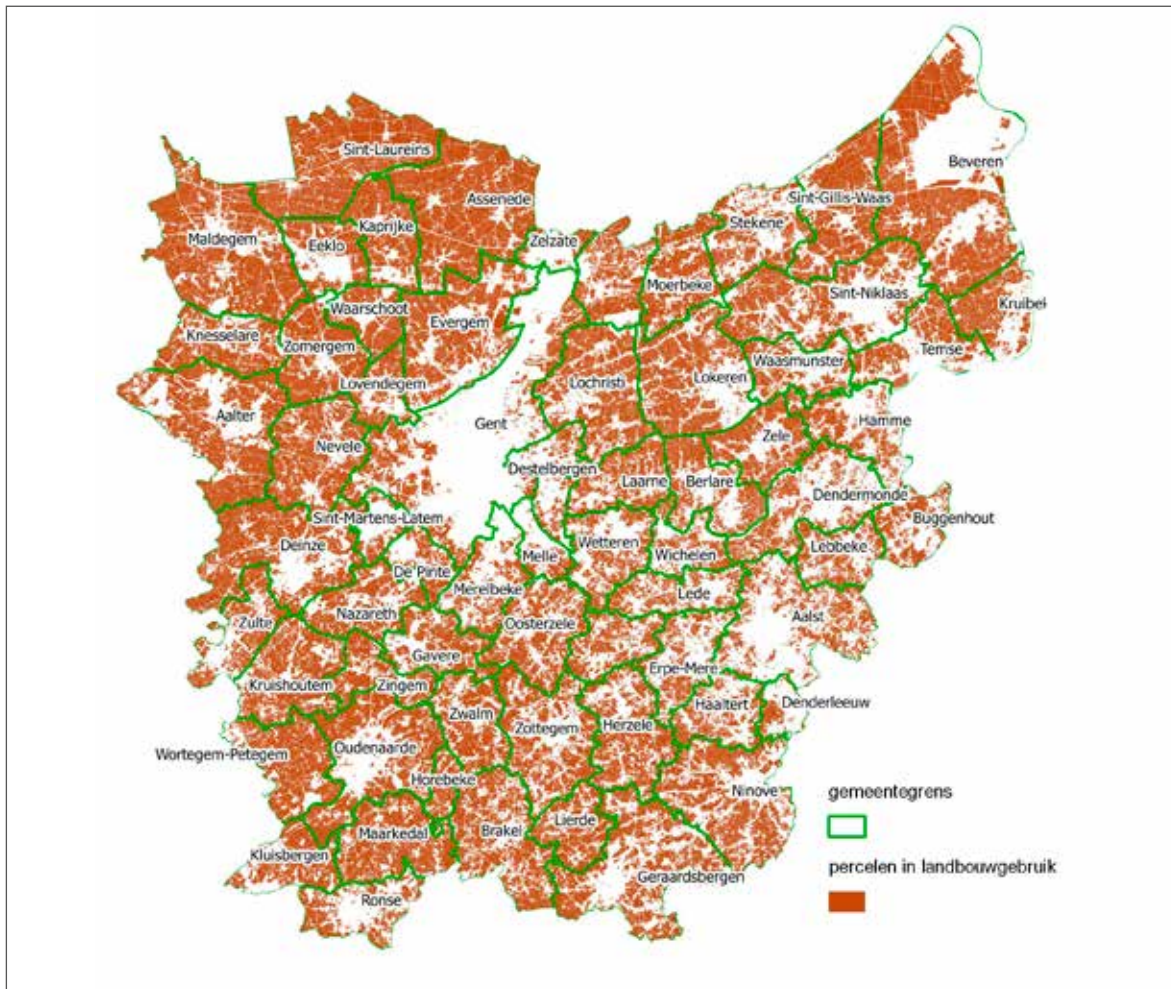
In vergelijking met andere provincies heeft Oost-Vlaanderen een relatief hoog aandeel landbouwgrond. In West-Vlaanderen is dit aandeel nog hoger (65%) maar in Antwerpen (32%) of Limburg (35%) is het aandeel landbouwgrond een stuk lager.

De helft (50%) van de Oost-Vlaamse oppervlakte wordt voor land- en tuinbouw gebruikt.

¹ FOD Economie, ADSEI, zie bijlage 1

Kaart 1 Percelen in land- en tuinbouwgebruik, 2012

Bron Dienst landbouw & platteland op basis van Departement Landbouw en Visserij

Hier zie je hoe deze oppervlakte verspreid is over de Oost-Vlaamse gemeenten. Het Meetjesland, de Vlaamse Ardennen rond Oudenaarde en Sint-Gillis-Waas vallen op door hun hoog aandeel landbouwgrond. Sint-Laureins is de gemeente met het hoogste aandeel landbouwgrond (84%). Op het grondgebied van Gent is 21% van de totale oppervlakte in gebruik voor land- en tuinbouw.

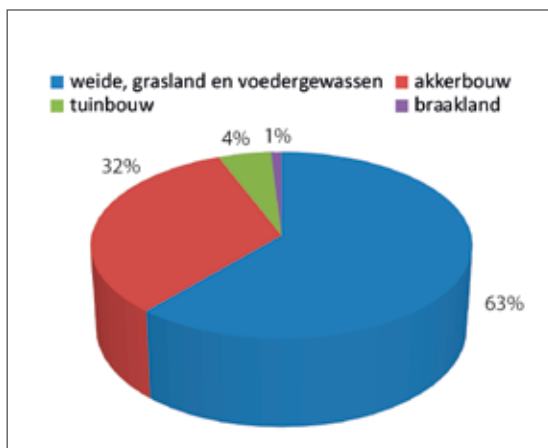
pacht vs eigendom

35% van de cultuurgrond in Oost-Vlaanderen is in eigendom van landbouwers, 64% wordt gepacht, bijna 1% is in deelpacht of andere manieren van uitbating. Dit is vergelijkbaar met de gemiddelde situatie in Vlaanderen maar in vergelijking met onze buurlanden wordt er veel meer gepacht.

Bestemming van de cultuurgrond

Figuur 1 Bestemming van cultuurgrond in 2013

Bron Studiedienst Huis van de economie op basis van FOD Economie - ADSEI

Weide, grasland en voedergewassen nemen 63% in van de totale oppervlakte cultuurgrond in Oost-Vlaanderen. Dat illustreert het belang van de veeteelt. In de oppervlakte weide en grasland zit 85% of 51 126 hectare blijvend grasland, dit is grasland dat tenminste vijf jaar na elkaar niet in de vruchtwisseling van een bedrijf is opgenomen. In Vlaanderen geldt sinds 2005 de verplichting om de oppervlakte blijvend grasland op bedrijfsniveau te behouden. Grasland heeft een multifunctionele rol en is zowel voor landbouw als voor natuur en landschap belangrijk.

De **akkerbouw** neemt iets meer dan een derde (33%) van de cultuurgrondoppervlakte in met granen, aardappelen en suikerbieten als belangrijkste teelten. De granen in Oost-Vlaanderen worden vooral geteeld in functie van veevoeder.

De **tuinbouwsector** gebruikt 4% van het areaal. Daarvan wordt 40% gebruikt voor groenten, 23% door fruit en 9% voor sierteelt. Braakland en tuinen voor eigen gebruik zijn relatief gezien weinig belangrijk.

Tabel 1 Bestemming van de cultuurgrond in 2013

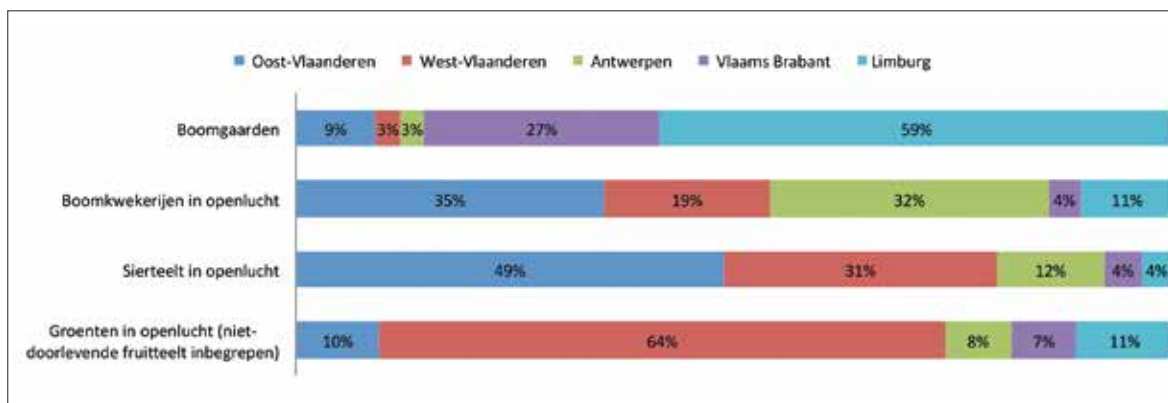
Oost-Vlaanderen		oppervlakte (ha)	aandeel (%)
weide, grasland en voedergewassen		95 363	63
waarvan:	weide en grasland	60 865	40
	voedermaïs	34 141	23
akkerbouw		48 195	32
waarvan:	granen voor korrel	32 570	22
	aardappelen	10 026	7
	suikerbieten	3 308	2
tuinbouw		6 547	4
waarvan:	groenten	2 702	2
	fruit	1 493	1
	sierteelt	639	<1
braakland		257	<1
waarvan:	met gras bezaaide perceelsrand	97	<1
oppervlakte cultuurgrond (ha)		150 363	100

Bron Studiedienst Huis van de economie op basis van FOD Economie - ADSEI

In vergelijking met de andere Vlaamse provincies valt Oost-Vlaanderen op met een groot aandeel in de oppervlakte boomkwekerij en sierteelt, zowel in open lucht als in serres. Oost-Vlaanderen staat ook internationaal bekend voor zijn sierteelt.

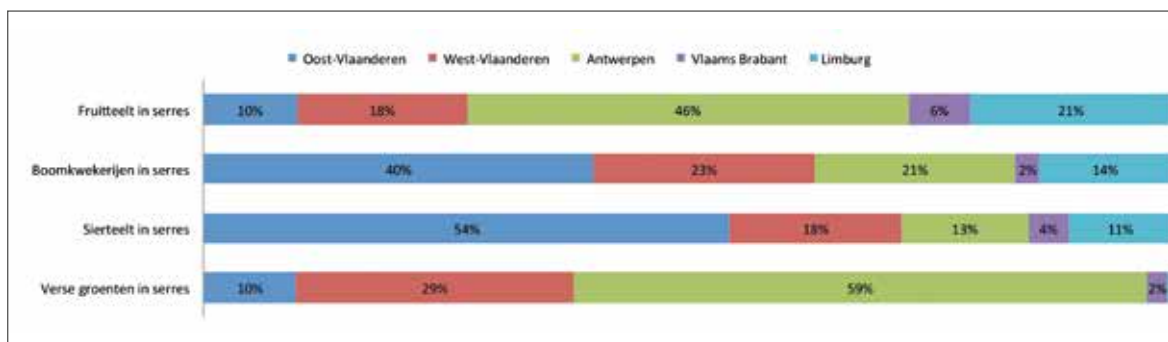
Voor wat het aandeel van de niet-tuinbouwteelten betreft komt de provincie Oost-Vlaanderen na West-Vlaanderen. West-Vlaanderen heeft daarbij een beduidend hoger aandeel akkerbouwgewassen (aardappelen, nijverheidsgewassen en granen).

Figuur 2 Tuinbouw in open lucht - aandeel per provincie in het Vlaamse areaal, 2013

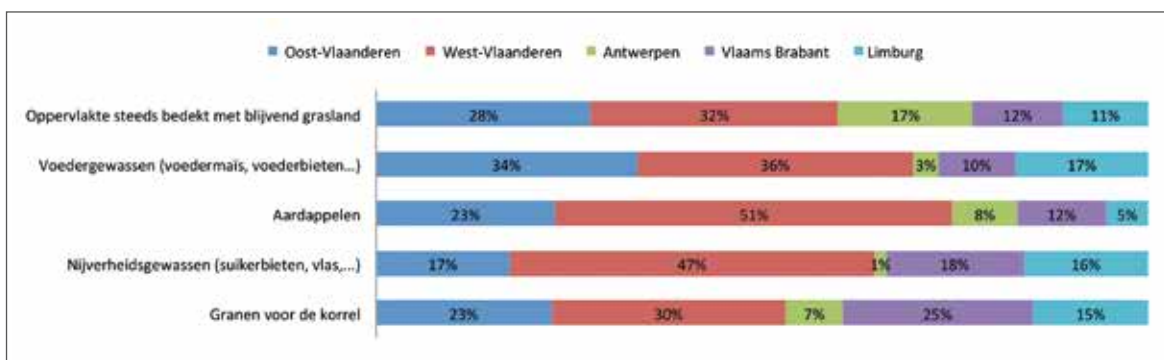
Bron Studiedienst Huis van de economie op basis van FOD Economie - ADSEI

Figuur 3 Tuinbouw in serres - aandeel per provincie in het Vlaamse areaal, 2013

Bron Studiedienst Huis van de economie op basis van FOD Economie - ADSEI

Figuur 4 Grasland, voedergewassen en akkerbouw - aandeel van de provincies in het Vlaamse areaal, 2013

Bron Studiedienst Huis van de economie op basis van FOD Economie - ADSEI

Evolutie

Tussen 1990 en 2000 is de totale oppervlakte aangegeven cultuurgrond licht gestegen, vanaf 2000 is de oppervlakte terug gedaald. De daling is voornamelijk te wijten aan een afname van oppervlakte weiden, grasland en voedergewassen. De oppervlakte braakland is de jongste jaren sterk teruggelopen.

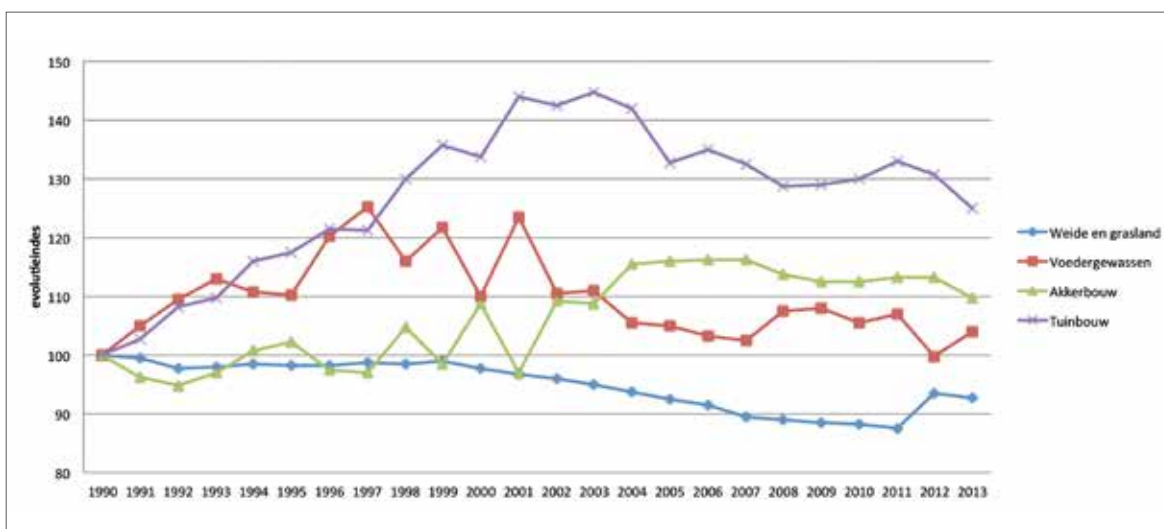
Het areaal voedergewassen schommelt in functie van de oppervlakte akkerbouw (bijvoorbeeld: in een jaar met veel suikerbieten wordt minder voedermaïs geteeld en omgekeerd). Vanaf 2008 is dit minder duidelijk door de sterke terugloop van de suikerbietenteelt. Die is het gevolg van

het inleveren van Belgisch suikerquotum in het kader van de Europese herstructurering van de suikersector.

De tuinbouwoppervlakte is tussen 1990 en 2003 met meer dan 40% toegenomen, na 2003 was er een vrij sterke afname om sinds 2008 terug te stabiliseren.²

² In 2011 is er een chronologische breuk in het register van landbouwbedrijven die gevolgen heeft voor de resultaten van de landbouwenquête (meer info bijlage 1).

Figuur 5 Evolutie-index van het teeltareaal, 1990-2013

Bron Studiedienst Huis van de economie op basis van FOD Economie - ADSEI

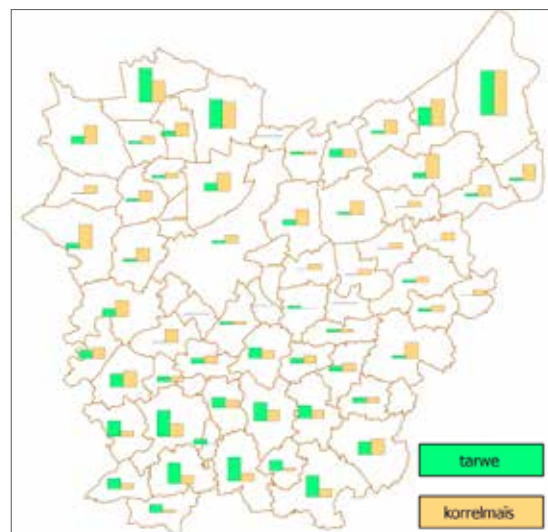
Teelten in de akkerbouw en tuinbouw

Granen, aardappelen en nijverheids- gewassen

Granen (68%), aardappelen (21%) en nijverheids- gewassen (12%) zijn de belangrijkste akkerbouwgewassen in Oost-Vlaanderen. De granen in (Oost-) Vlaanderen worden vooral geteeld als voeder- gewas en gaan naar de vee- voederindustrie. Nijverheids- gewassen zijn bestemd voor de verwerking tot andere producten: denk aan suikerbieten en vlas.

Korrelmaïs en tarwe zijn de meest verbouwde graansoorten in Oost-Vlaanderen. Bij korrelmaïs wordt enkel de kolf geogst en gebruikt als krachtvoeder voor vee. Het grootste deel van de maïs in Oost-Vlaanderen wordt geogst en verhakseld als kuilmaïs of voedermaïs (66%), de overige 34% als rijpe korrelmaïs.

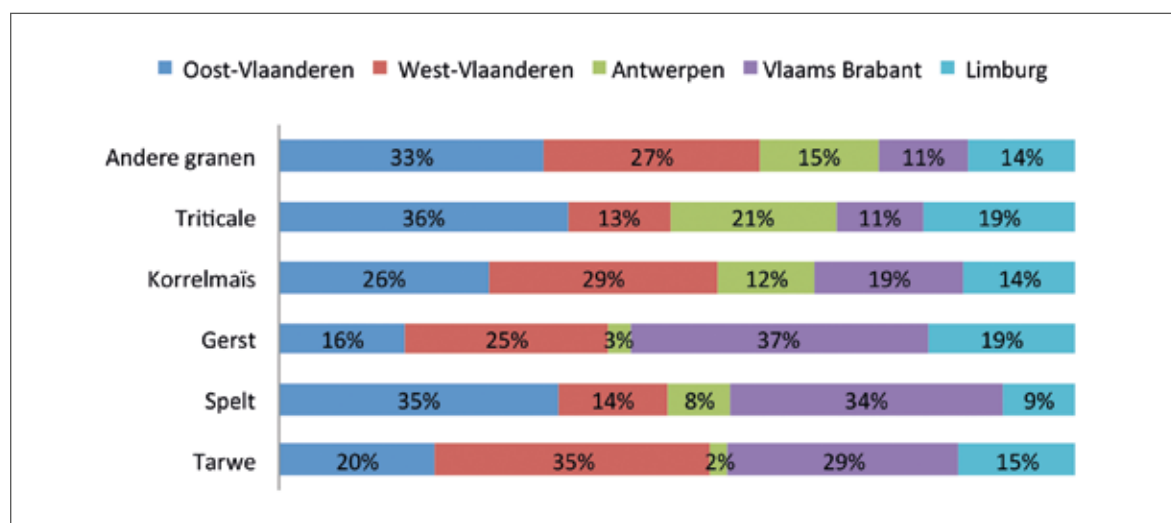
Kaart 2 Spreiding areaal tarwe en korrelmaïs in Oost-Vlaanderen (*)

Bron Studiedienst Huis van de economie op basis van FOD Economie - ADSEI

Kaart 1 toont dat het merendeel van de tarwe in het noorden en het zuiden van Oost-Vlaanderen geteeld. Korrelmaïs wordt vooral in de zand- streek geteeld.

Figuur 6 Granen voor de korrel - aandeel van de provincies in het Vlaamse areaal, 2013

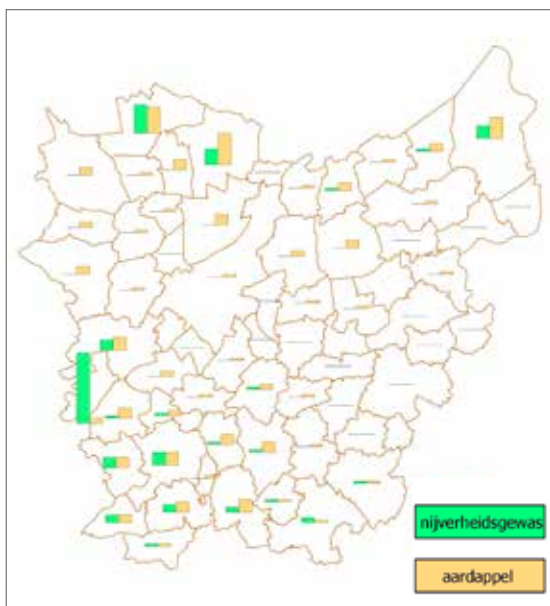

Bron Studiedienst Huis van de economie op basis van FOD Economie - ADSEI

In Oost-Vlaanderen wordt relatief meer triticale (kruising tarwe en rogge), spelt en andere granen geteeld dan in de andere provincies en minder tarwe.

Het aardappelareaal in Oost-Vlaanderen schommelt rond de 10 000 ha; dat is bijna een kwart van het Vlaamse aardappelareaal.

Kaart 3 Spreiding van nijverheidsgewassen en aardappelen in Oost-Vlaanderen (*)

Bron Studiedienst Huis van de economie op basis van FOD Economie - ADSEI

Het belangrijkste nijverheidsgewas in Oost-Vlaanderen is suikerbieten. Door de inlevering van quotum in het kader van de suikerhervorming worden er sinds 2004 steeds minder suikerbieten uitgezaaid. In 2013 werd nog op 3 308 ha suikerbieten gezaaid, of bijna de helft minder dan in 2003 met 6 083 ha.

Aardappelen en nijverheidsgewassen worden vooral geteeld in de polders en de Vlaamse Ardennen.

In 2013 werd ook 1 694 ha vlas geregistreerd in Oost-Vlaanderen. Een groot deel van deze oppervlakte ligt buiten de provincie maar wordt wel aangegeven in Oost-Vlaanderen (gemeente Zulte) omdat daar een aantal belangrijke vlasverwerkende bedrijven gevestigd zijn. Vlas wordt verwerkt tot lange en korte vezels die gebruikt worden voor de productie van linnen, papier, isolatie en als versterking in composietmaterialen.

Tabel 2 Oppervlaktes van verschillende akkerbouwteelten in Oost-Vlaanderen, 2013

	oppervlakte (ha)	%
granen voor de korrel	32 570	68
tarwe	11 707	24
spelt	166	<1
rogge en masteluin	52	<1
gerst	2 162	4
haver en mengsel van zomergranen	68	<1
korrelmaïs	17 372	36
triticale (kruising tarwe en rogge)	995	2
andere granen	47	<1
nijverheidsgewassen	5 557	12
waarvan suikerbieten	3 308	7
cichorei	138	<1
vlas	1 694	3
tabak	1	<1
hop	11	<1
landbouwzaden	266	1
aardappelen	10 026	21
vroege aardappelen	1 212	2
bewaaraardappelen	8 684	17
plantaardappelen	130	<1
droog geoogste peulvruchten	42	<1
Totaal	49 710	100

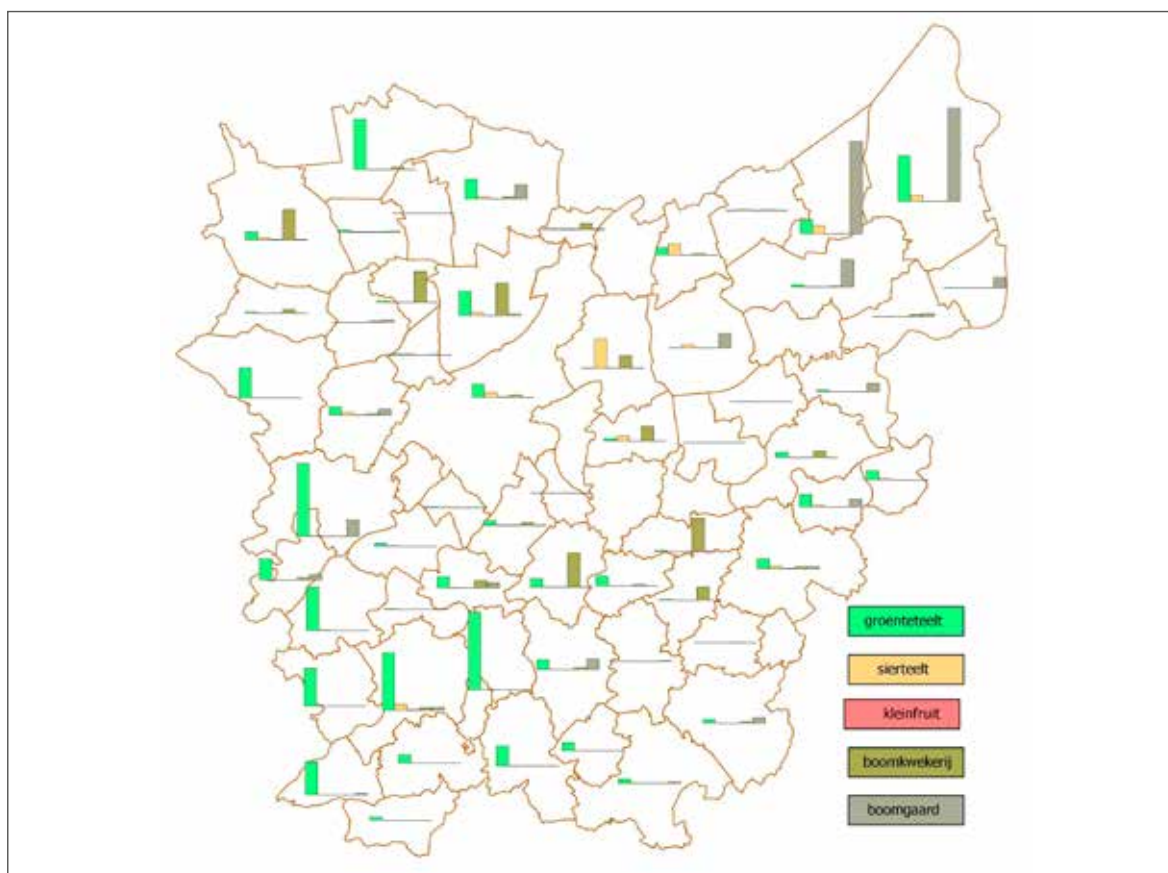
Bron Studiedienst Huis van de economie op basis van FOD Economie - ADSEI

(*) Voor gemeenten waarvoor onvoldoende gegevens beschikbaar zijn wordt geen grafiek weergegeven.

Tuinbouw

De totale oppervlakte voor Oost-Vlaamse tuinbouw bedraagt 6 547 ha in 2013. Dit is 4% van de totale land- en tuinbouwoppervlakte. De tuinbouwoppervlakte wordt verdeeld over 93% openluchtteelt en 7% teelt onder glas. Ongeveer 2 407 ha (37%) van de tuinbouwoppervlakte wordt gebruikt voor niet-eetbare teelten (boomkwekerij, sierteelt, zaden plantgoed). Eetbare teelten (fruit en groenten) vind je terug op 4 140 ha of 63% van de tuinbouwoppervlakte.

Kaart 4 spreiding van de tuinbouwteelten in open lucht³

Bron Studiedienst Huis van de economie op basis van FOD Economie – ADSEI

Het kweken van bomen en het telen van groenten en fruit gebeurt bijna uitsluitend in openlucht. Deze drie sectoren nemen ook het leeuwenaandeel van de totale tuinbouwoppervlakte in. De groenteteelt neemt 40% van de oppervlakte tuinbouw in, gevolgd door de boomkwekerijen met 27% en de fruitteelt met 23%.

Op kaart 5 is duidelijk dat de groenteteelt in open lucht zich vooral situeert in het zuidwesten van Oost-Vlaanderen. De sierteelt is vooral rond Gent en ten oosten van Gent van belang, de boomkwekerij in omgeving van Wetteren en in het Meetjesland. Boomgaarden vind je vooral in het noordoosten van de provincie, het Waasland.

³ Er is geen weergave van grafiek voor gemeenten waarvan onvoldoende gegevens beschikbaar zijn.

Tabel 3 Oppervlakte tuinbouw in openlucht en in serres, Oost-Vlaanderen, 2013

Oppervlakte tuinbouw	totaal (ha)	%
Groententeelt	2 647	40
Boomkwekerij	1 756	27
Fruitteelt (incl.aardbeien)	1 493	23
Sierteelt	639	9
Tuinbouwzaden en- planten	12	<1
Totaal	6 547	100

Bron Studiedienst Huis van de economie op basis van FOD Economie – ADSEI

glastuinbouw

De glastuinbouw is een belangrijke sector in Oost-Vlaanderen die op een beperkt areaal zorgt voor een grote toegevoegde waarde en heel wat rechtstreekse en onrechtstreekse tewerkstelling.

In Vlaanderen bedraagt de totale oppervlakte glastuinbouw 1 993 ha. Ruim één vierde (21%) daarvan bevindt zich in Oost-Vlaanderen ofwel 421 ha.

De oppervlakte glastuinbouw stagneert al enkele jaren. Kleinere bedrijven verdwijnen en serres worden niet snel vernieuwd. Economische redenen (vb. hoge energieprijzen) maar ook de moeilijkheid om nieuwe bedrijven in te planten liggen aan de basis van deze evolutie.

Hierdoor veroudert de glasopstand en verzwakt de concurrentiepositie in vergelijking met het buitenland.

Bedrijven die toekomstgericht verder willen werken vergroten in oppervlakte zowel in de sierteelt als in de groenteteelt. Bedrijven met 5 ha glas zijn geen uitzonderingen meer. Deze bedrijven zijn niet eenvoudig in te planten in landbouwgebied.

De Provincie Oost-Vlaanderen voert daarom een actief ruimtelijk beleid en zoekt naar locaties om nieuwe bedrijven rechtszekerheid te bieden. Het clusteren van een aantal bedrijven op één locatie biedt daarbij bedrijfseconomische voordelen maar ook winst op vlak van milieu en ruimtegebruik.

- Sierteelt

Oost-Vlaanderen is sterk in sierteelt. De Oost-Vlaamse sierteelt (excl. boomkwekerij) neemt 53% van de Vlaamse sierteeltoppervlakte voor zijn rekening. De glastuinbouw is onlosmakelijk verbonden met de sierteelt; 39% van de sierteeltoppervlakte in Oost-Vlaanderen of 250 ha is overkapt met serres.

255 ha van de Oost-Vlaamse sierteeltoppervlakte wordt ingenomen door azalea's waarvan 109 ha in open lucht en 146 ha in serres. De azaleateelt beslaat hiermee 40% van het Oost-Vlaams sierteeltareaal excl. boomkwekerij. De azalea is een typisch Oost-Vlaamse teelt, 98% van de Belgische azaleateelt komt uit de regio rond Gent. De Gentse azalea is in 2010 erkend als BGA (Beschermd Geografische Aanduiding). Om een azalea als Gentse azalea te mogen aanbieden, moeten zowel de plant en de teelttechniek aan strenge kwaliteitseisen beantwoorden.

Een tweede belangrijke teeltgroep is andere bollen en knollen met 106 ha (of 17% van het Oost-Vlaamse sierteeltareaal excl. boomkwekerij) waarvan 103 ha in open lucht en 28 ha in serres. Ook deze sector is een nagenoeg exclusieve Oost-Vlaamse aangelegenheid met een aandeel van 96% van de Belgische teeltoppervlakte.

Tabel 4 Oppervlakte sierteelt in openlucht en in serres, 2013

Oppervlakte sierteelt	totaal (ha)	%	
Azalea	255	40	
Snijbloemen	11	2	
Perk- en balkonplanten	19	3	
Bloembollen en -knollen	106	17	
Potplanten	185	29	
	waarvan		
	chrysanten	40	6
	kamerplanten	8	1
	overige	73	11
Andere	62	10	
Totaal	639	100	

Bron Studiedienst Huis van de economie op basis van FOD Economie - ADSEI

- Boomkwekerij

Oost-Vlaanderen heeft in vergelijking met de andere provincies ook het grootste areaal boomkwekerij, in totaal 1 756 ha of 38% van de Vlaamse oppervlakte. De provincie Antwerpen komt hier op de 2de plaats met 34% van het Vlaamse areaal. In Oost-Vlaanderen worden hoofdzakelijk sierplanten gekweekt (77% van de oppervlakte), in mindere mate bosplanten (16%) en fruitplanten (6%).

In 2013 beslaat het Oost-Vlaamse areaal boomkwekerij 1 756 ha. 98% wordt geteeld in open lucht en 2% of 36 ha onder glas. Binnen de boomkwekerij in openlucht is er een stijging van de teelt van sierbomen en bosbomen waarneembaar.

Tabel 5 Oppervlakte boomkwekerijen in open lucht en in serres, 2013

Oppervlakte boomkwekerij	totaal (ha)	%	in openlucht (ha)
Sierplanten	1 359	77	1 323
waarvan rozelaars	89	5	89
waarvan sierbomen	285	70	285
waarvan vaste planten	9	<1	9
Bosplanten	288	16	288
Fruitplanten	108	6	108
Andere	2	<1	-
Totaal	1 756	100	1 719

Bron Studiedienst Huis van de economie op basis van FOD economie - ADSEI

- Groenteteelt

In Oost-Vlaanderen is 11% van de Vlaamse groenteteelt terug te vinden. De Oost-Vlaamse groenteteelt neemt een areaal in van 2 702 ha of 41% van de Oost-Vlaamse oppervlakte tuinbouw. 97% van het Oost-Vlaamse groentearaal ligt in open lucht, 3% wordt onder glas geteeld. Op Vlaams niveau is West-Vlaanderen koploper (66%) voor de teelten in openlucht. De provincie Antwerpen is koploper (59%) voor het telen van groenten in serres. De belangrijkste Oost-Vlaamse teelten in openlucht zijn erwten, uien, witlofwortelen en wortelen. Onder glas zijn dit tomaten en sla.

Tabel 6 Oppervlakte groenteteelt in openlucht en in serres, 2013

Oppervlakte groenteteelt		ha	%
Groenten in openlucht		2 557	97
waarvan	erwten	353	13
	uien	428	16
	witlofwortelen	96	4
	andere groene bonen	182	7
	wortelen	333	13
	prei	206	8
	spinazie	51	2
	bloemkolen	125	5
Groenten in serres		90	3
waarvan	tomaten	48	2
	kropsla	18	1
	komkommer	2	<1
	paprika	5	<1
	veldsla	2	<1
	andere	9	<1
Totaal		2 647	100

Bron Studiedienst Huis van de economie op basis van FOD Economie - ADSEI

- Fruitteelt

Provincie Oost-Vlaanderen heeft 1 386 ha boomgaarden waarvan 73% perenteelt. Limburg heeft het grootste perenareaal (54%), gevolgd door Vlaams-Brabant (29%). Oost-Vlaanderen staat op de 3e plaats met 13% van het totale areaal.

De Conférence is de meest geteelde perensoort op 90% van de perenoppervlakte in Oost-Vlaanderen.

Het areaal peren neemt toe; ten opzichte van 2003 is er een stijging van 21%.

Tabel 7 Oppervlakte fruitteelt in openlucht en in serres, 2013

Oppervlakte fruitteelt	ha	%
Boomgaarden	1 386	93
appelaars	332	22
perelaars	1 010	68
kerselaars	15	1
pruimelaars	5	<1
walnoten	6	<1
andere	180	12
Kleinfruit in openlucht	63	4
aardbeien	55	4
wijnstokken	3	<1
frambozen	1	<1
rode bessen	1	<1
andere bessen	3	<1
Fruitteelt in serres	44	3
bessen	<1	<1
aardbeien	44	3
andere	<1	<1
Totaal	1 493	100

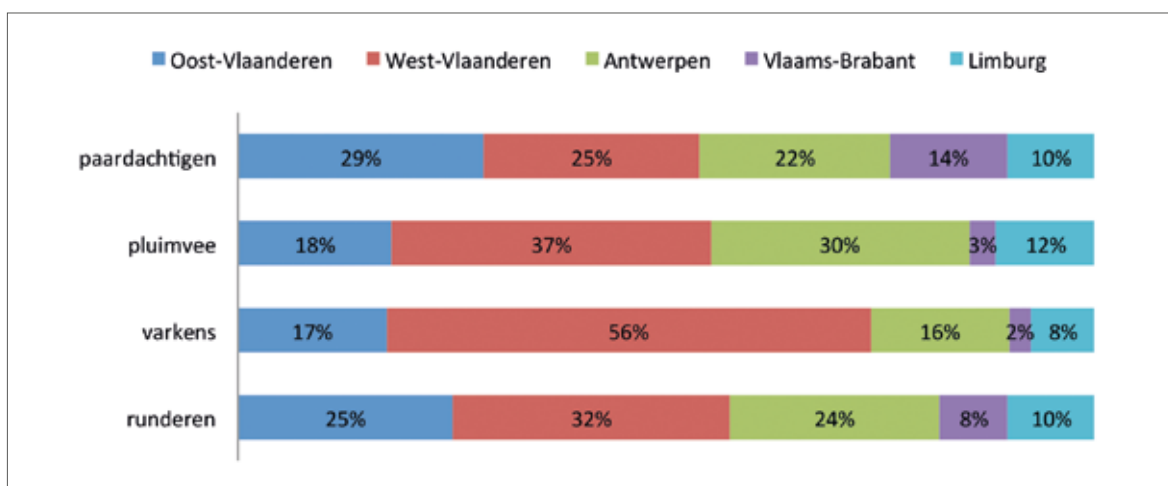
Bron Studiedienst Huis van de economie op basis van FOD Economie - ADSEI

veehouderij

De veehouderij is zowel economisch als naar ruimtegebruik een belangrijke sector in Oost-Vlaanderen. Oost-Vlaanderen herbergt 314 828 runderen, 1 065 032 varkens en 5 537 464 stuks pluimvee. Daarnaast zijn 7 077 paardachtigen geregistreerd via de landbouwenquête.

Figuur 7 De veestapel, vergelijking in Vlaanderen, 2013

Bron Studiedienst Huis van de economie op basis van FOD Economie - ADSEI

Runderen

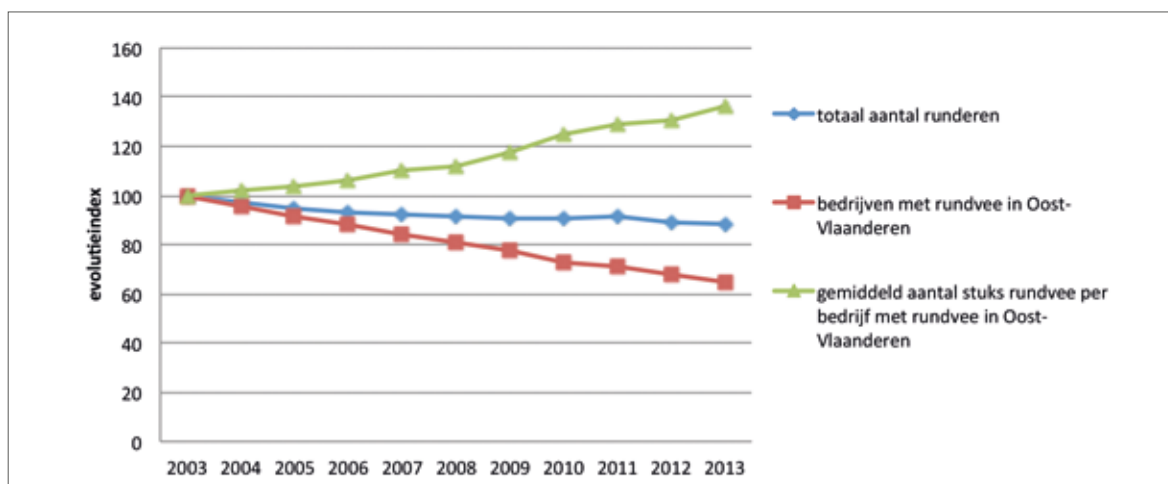
De provincie West-Vlaanderen telt het meeste runderen. Op de 2de plaats komt Oost-Vlaanderen met 25% van het aantal dieren.

In 2013 zijn in Oost-Vlaanderen 314 828 runderen te vinden op 3 845 bedrijven of gemiddeld 82 runderen per bedrijf met rundvee. In 2003 was dit gemiddeld 60 stuks. Bedrijven met runderen gaan zich meer en meer specialiseren en worden groter.

Ten opzichte van 1990 is het aantal dieren met 31% afgenomen en het aantal bedrijven met 63%. Deze evolutie doet zich ook voor in Vlaanderen. De instelling van de melkquota (in 1984) en de toename van de melkgift per koe hebben tot die evolutie bijgedragen. Gelet op de toekomstige afschaffing van het melkquotum (2015) bereiden steeds meer melkveehouders zich voor om meer koeien te kunnen houden.

Figuur 8 Evolutieindex rundvee in Oost-Vlaanderen, 2003 - 2013

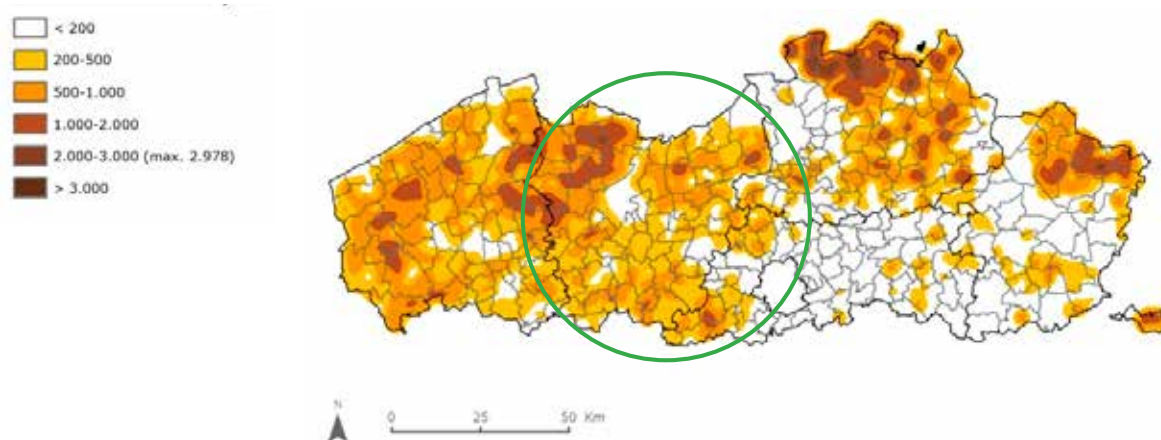

Bron Studiedienst Huis van de economie op basis van FOD Economie - ADSEI

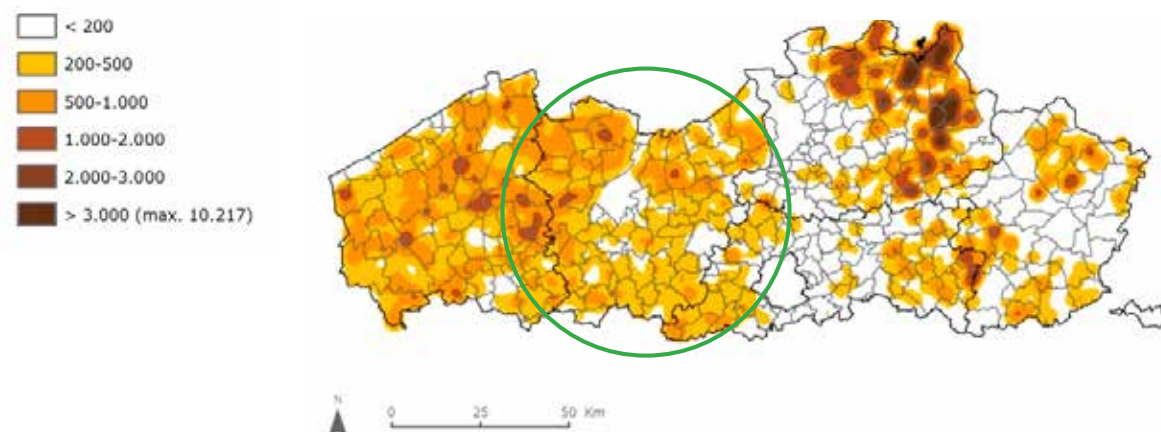
De meest voorkomende rassen zijn Wit-blauw van België (vleesproductie), Zwartbont-Holstein (melkvee) en Roodbont-Holstein (melkvee). De rundveehouderij komt verspreid voor in heel Oost-Vlaanderen maar met een duidelijke

concentratie in het Meetjesland voor de melkveehouderij. Ook in het zuiden van de provincie is de rundveehouderij belangrijk, vaak in combinatie met akkerbouw.

Kaart 5 Intensiteit melkveehouderij 2010 (euro/ha)

Kaart 6 Intensiteit vleesveehouderij 2010 (euro/ha)

Bron Departement Landbouw en Visserij, Agentschap voor Landbouw en Visserij

Varkens

Meer dan de helft van de Vlaamse varkensstapel is te vinden in West-Vlaanderen (56%). Oost-Vlaanderen komt op de 2de plaats met 17% van de dieren op 884 bedrijven.

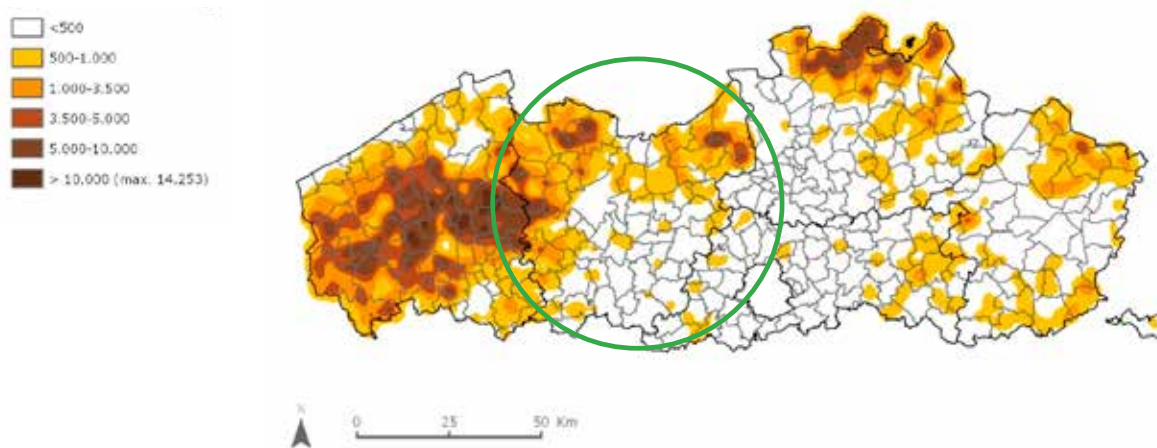
Het aantal varkens blijft sinds 2007 ongeveer constant in Oost-Vlaanderen. Zoals elders in Vlaanderen neemt het aantal varkensbedrijven af en worden de overblijvende bedrijven groter. In 2001–2004 was er algemeen op Vlaams niveau een afname van varkensstapel, die het gevolg was van de mestproblematiek en een beleidsmatig gesimuleerde afname via opkoopregeling

door de Vlaamse overheid. Tussen 2004–2008 daalde het aantal varkens in traag tempo.

De introductie van MAP-III zorgde voor nieuwe expansiemogelijkheden. Varkensbedrijven kunnen sinds 2008 terug groeien als ze mest verwerken.⁴ Het gemiddeld aantal varkens per bedrijf nam toe tot 1 205 stuks in 2013.

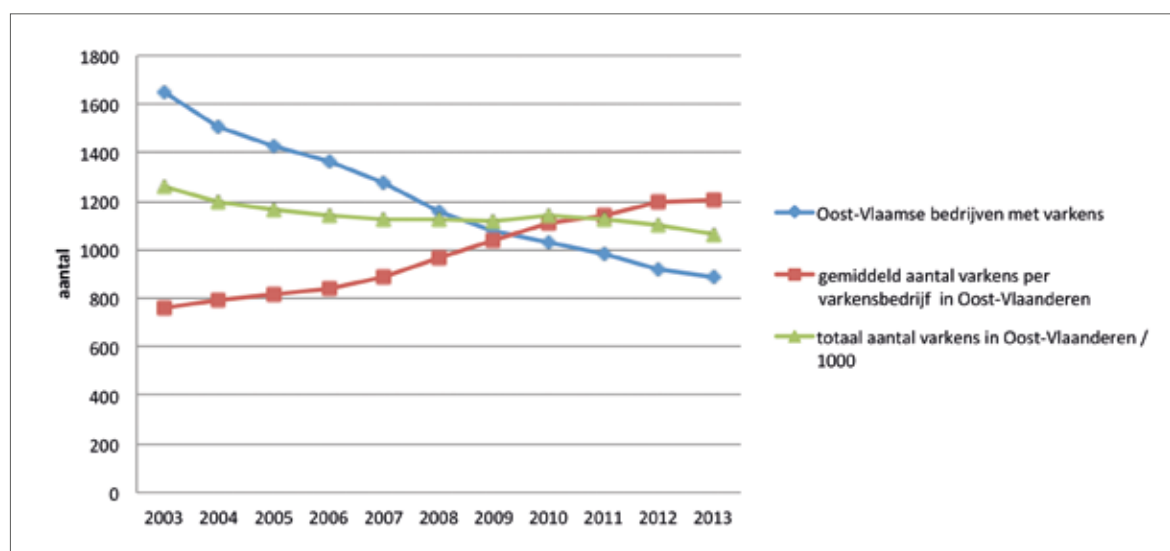
⁴ Platteau J., Van Gijsegem D., Van Bogaert T. & Maertens E. (reds.) (2012), Landbouwrapport 2012, Departement Landbouw en Visserij, Brussel

Kaart 7 Intensiteit varkenshouderij 2010 (euro/ha)

Bron Departement Landbouw en Visserij, Agentschap voor Landbouw en Visserij

Figuur 9 Evolutie aantal varkens per bedrijf en aantal varkensbedrijven in Oost-Vlaanderen, 2003 - 2013

Bron Studiedienst Huis van de economie op basis van FOD economie - ADSEI

In Oost-Vlaanderen zijn het Meetjesland en het Waasland de belangrijkste productiegebieden. De slechte rentabiliteitscijfers in de afgelopen jaren en de verplichte omschakeling naar groepshuisvesting voor zeugen zorgen dat het aantal zeugen daalt. De rentabiliteit in de sector staat onder druk door lage marktprijzen en hoge voederkosten. Onder de varkenshouders is onzekerheid over het inkomen een vaak genoemd probleem.

Sparen waar mogelijk, minder kosten maken en schaalvergroting zijn strategieën om in spelen op toekomstige uitdagingen. Bij schaalvergroting zijn de investeringen gericht op het realiseren van een hoger inkomen, arbeidsbesparing en kostenbesparingen. De investeringen worden gekoppeld aan milieumaatregelen en dierenwelzijn. De bedrijven worden kapitaalintensiever.

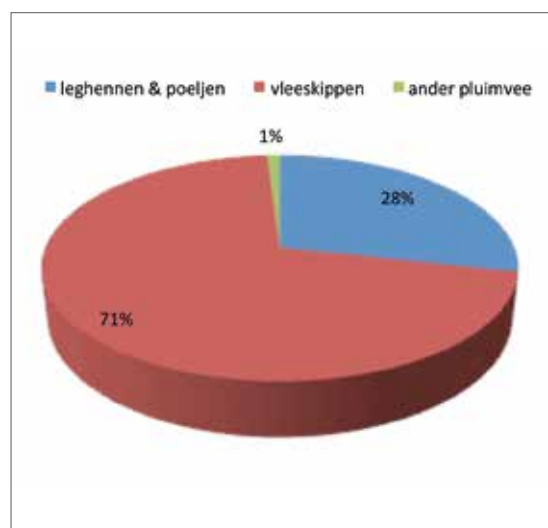
Pluimvee

Met pluimvee bedoelen we vleeskippen, fokhanen, leghennen (consumptie-eieren en broedeieren) en ander pluimvee.

Oost-Vlaanderen herbergt 18% van de Vlaamse pluimveestapel. In de provincies West-Vlaanderen en Antwerpen is dat 37% en 30%. In 2013 telt Oost-Vlaanderen 5 537 464 stuks pluimvee op 390 bedrijven met een gemiddelde van 14 199 stuks pluimvee per bedrijf.

Het aantal pluimveehouderijen daalde over de laatste 10 jaar terwijl het aantal stuks pluimvee per bedrijf steeg, sinds 2007 in een versneld tempo, vooral dan bij de vleeskippenhouderij. De toename van de pluimveestapel is voornamelijk toe te schrijven aan de mogelijkheid om uit te breiden na bewezen mestverwerking vanaf 2007.⁵

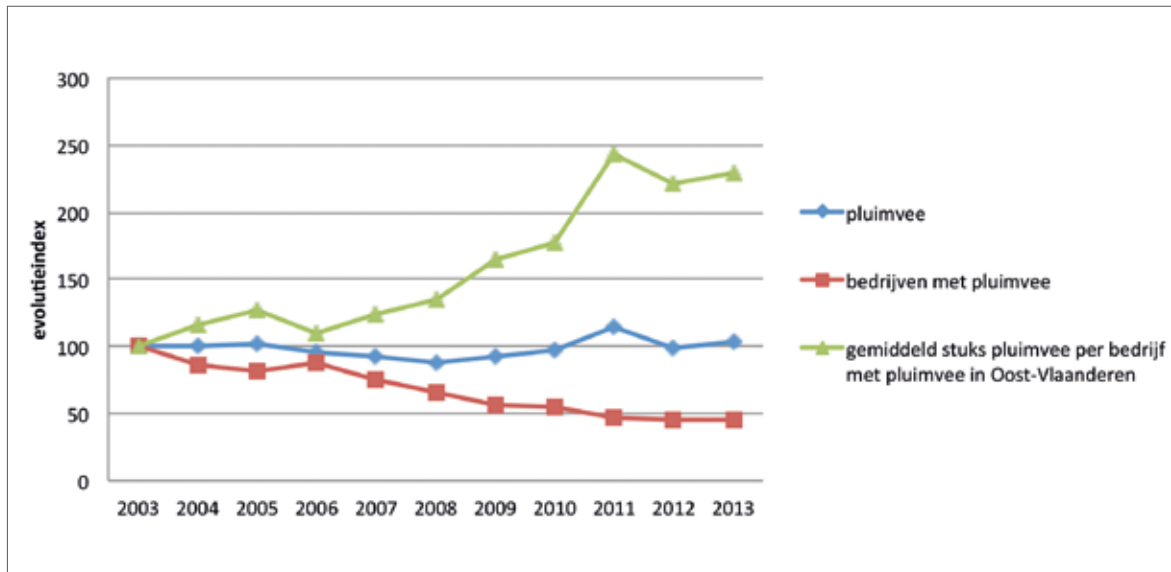
Figuur 10 De verdeling van de pluimveestapel in Oost-Vlaanderen, 2013

Bron Studiedienst Huis van de economie op basis van FOD Economie - ADSEI

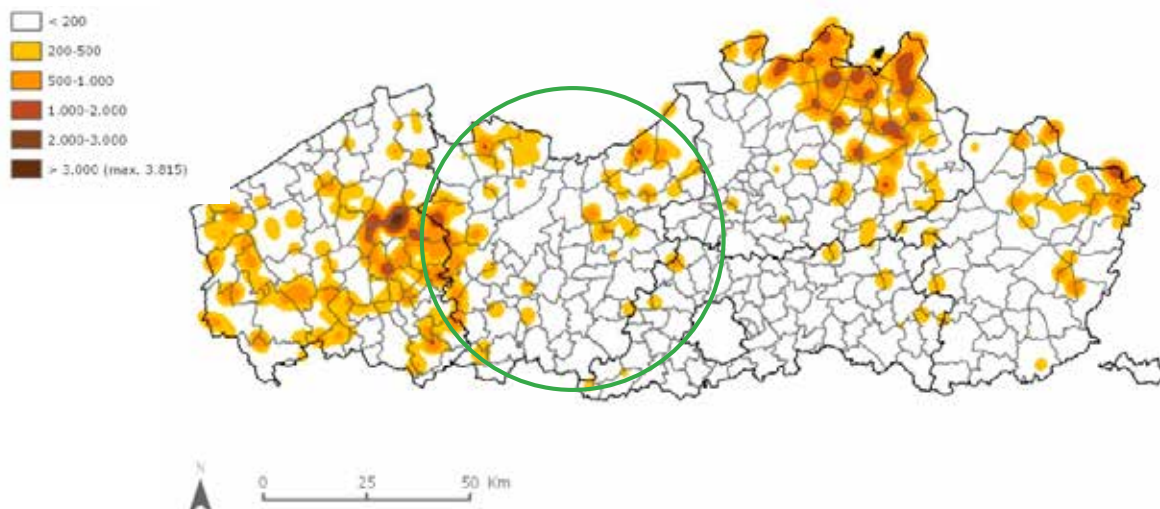
⁵ Platteau J., Van Gijseghe D., Van Bogaert T. & Maertens E. (reds.) (2012), Landbouwrapport 2012, Departement Landbouw en Visserij, Brussel

Figuur 11 Evolutieindex pluimvee in Oost-Vlaanderen, 2003 -2013

Bron Studiedienst Huis van de economie op basis van FOD Economie - ADSEI

Kaart 8 Intensiteit kippenhouderij 2010 (euro/ha)

Bron Departement Landbouw en Visserij, Agentschap voor Landbouw en Visserij

Ook bij pluimveehouderijen zijn investeringen vooral gericht op milieumaatregelen en dierenwelzijn. Technologie wordt steeds belangrijker. Zowel het voeren van de kippen, de klimaatregeling als het verzamelen van de eieren gebeurt meer en meer geautomatiseerd. Bedrijven worden daardoor veel kapitaalsintensiever.

In Oost-Vlaanderen zijn meerdere pluimveebedrijven te vinden in het Meetjesland en Waasland.

Paarden

De paardensector is goed vertegenwoordigd in Oost-Vlaanderen. 29% van de Vlaamse paardachtigen staan in Oost-Vlaanderen gestald. Sinds 1990 groeit het aantal paarden. In 2013 zijn er volgens de landbouwenquête 7 077 paardachtigen waarvan 637 landbouwpaarden (2012), muilezels of muilieren aangegeven. Die bevinden zich op 861 bedrijven in Oost-Vlaanderen.

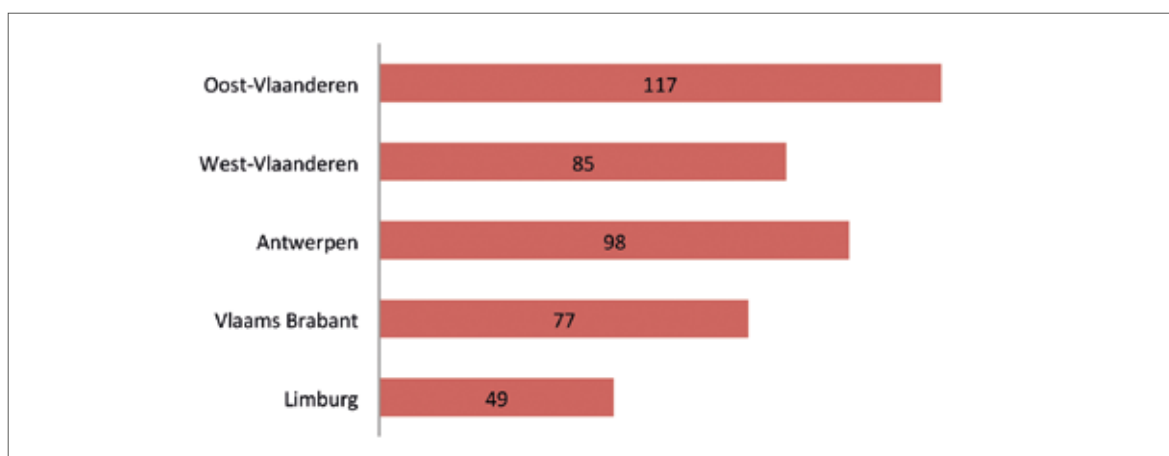
Alle paarden, pony's en ezels op Belgisch grondgebied moeten correct geïdentificeerd zijn. De registratie van alle paardachtigen gebeurt

door de Belgische Confederatie van het Paard. In oktober 2014 waren er voor de provincie Oost-Vlaanderen 43 422 identificatie dossiers in de databank ingegeven.⁶ Dit betekent dat er naast de aangegeven paarden via de landbouwtelling in Oost-Vlaanderen heel wat meer paarden gehouden worden in hobbyverband.

⁶ Bron Belgische Confederatie van het Paard.

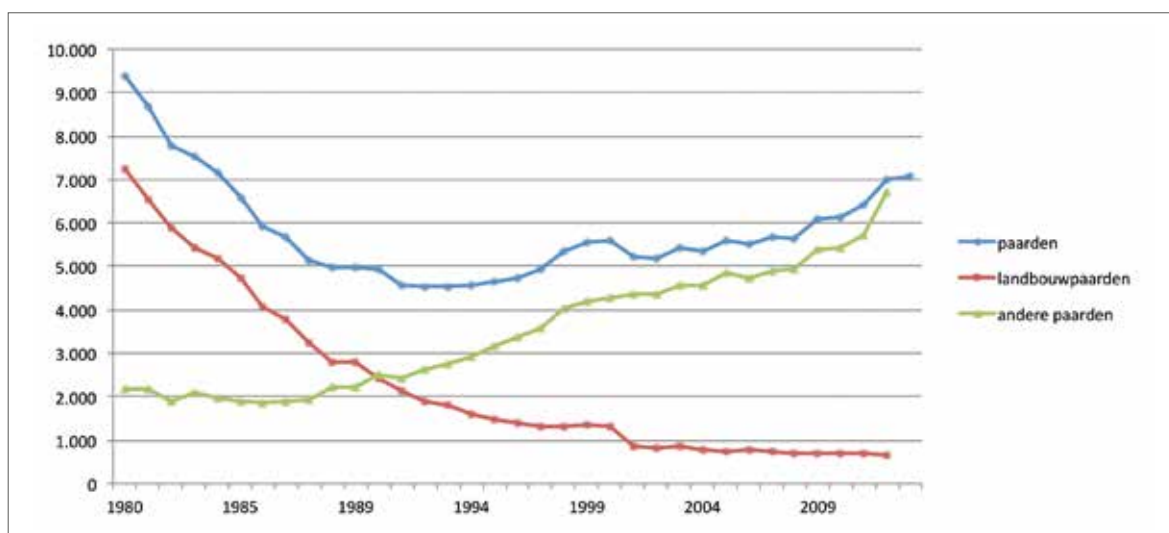
Volgens het vzw Vlaams Paardenloket telt Oost-Vlaanderen 117 maneges en pensionstallen.

Figuur 12 Aantal maneges en pensionstallen per provincie

Bron Vlaams Paardenloket – maart 2014

Figuur 13 Paarden in Oost-Vlaanderen, periode 1980-2013

Bron Studiedienst Huis van de economie op basis van FOD Economie - ADSEI

Andere dieren

Naast runderen varkens, pluimvee en paarden zijn er ook heel wat andere dieren te vinden in Oost-Vlaanderen zoals schapen, geiten, konijnen, nertsen, hertachtigen, struisvogels en bijen.

Tabel 8 Aantal schapen en geiten in Oost-Vlaanderen, 2013

diersoort	dieren	bedrijven
schapen	12 421	468
geiten	8 159	233

Bron Studiedienst Huis van de economie op basis van FOD Economie - ADSEI

land- en tuinbouwbedrijven

Aantal

Volgens de landbouwenquête van 2013 waren er in Vlaanderen 24 884 bedrijven met landbouwproductie. Ongeveer 26% hiervan of 6 555 bedrijven zijn gelegen in Oost-Vlaanderen. Hiermee staat onze provincie op de 2de plaats na West-Vlaanderen (35%) en vóór Antwerpen (15%).

Oost-Vlaanderen telt 6 555 land- en tuinbouw bedrijven, dit is ruim een kwart van het aantal Vlaamse bedrijven.

71% van de Oost-Vlaamse bedrijven is voltijds actief, wat betekent dat er minstens één volwaardige arbeidskracht is tewerkgesteld. De overige 29% zijn deeltijdse landbouwbedrijven. Oost-Vlaanderen telt relatief gezien iets meer deeltijdse landbouwbedrijven dan Vlaanderen en België.

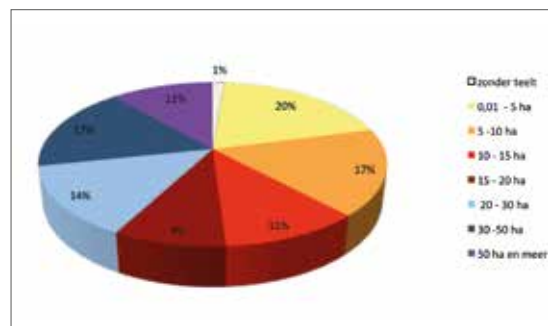
Bedrijfsoppervlakte

Het aantal Oost-Vlaamse landbouwbedrijven daalt, maar de bedrijven worden groter.

Het aantal landbouwbedrijven daalt voortdurend: in 1990 waren in Oost-Vlaanderen nog 15 163 landbouwbedrijven actief, in 2013 nog 6 555 bedrijven, of een daling met 57%. Alleen al gedurende de voorbije zes jaar is het aantal Oost-Vlaamse landbouwbedrijven met een vijfde gedaald.

Zoals in andere economische sectoren zet de schaalvergroting zich ook verder in de land- en tuinbouwsector. Een Oost-Vlaams landbouwbedrijf is gemiddeld 23 hectare groot. Sinds 1990 is dit een toename van 13,4 hectare gecultiveerde grond per bedrijf. Toch zijn Oost-Vlaamse landbouwbedrijven gemiddeld kleiner qua oppervlakte dan de Vlaamse (25 ha) en Belgische bedrijven (35,4 ha).

Figuur 14 Procentuele verdeling volgens grootte van de bedrijven - Oost-Vlaanderen (2013)

Bron Studiedienst Huis van de economie op basis van FOD Economie - ADSEI

Een belangrijk deel van de bedrijven zijn eerder kleine bedrijven met minder dan 5 ha cultuurgrond. Daaronder bevinden zich evenwel ook de tuinbouwbedrijven. 11% van de bedrijven zijn bedrijven met meer dan 50 ha cultuurgrond.

Ondernemerschap en opvolging

Oost-Vlaanderen telt ruim 6 555 land- en tuinbouwbedrijven. In 89% van de bedrijven oefent de landbouwer zijn activiteit uit als natuurlijk persoon: de landbouwer staat met zijn ganse vermogen, inclusief zijn persoonlijk vermogen, garant voor het bedrijf en draagt alle financiële risico's.

In 86% van de gevallen is het bedrijfshoofd een man.

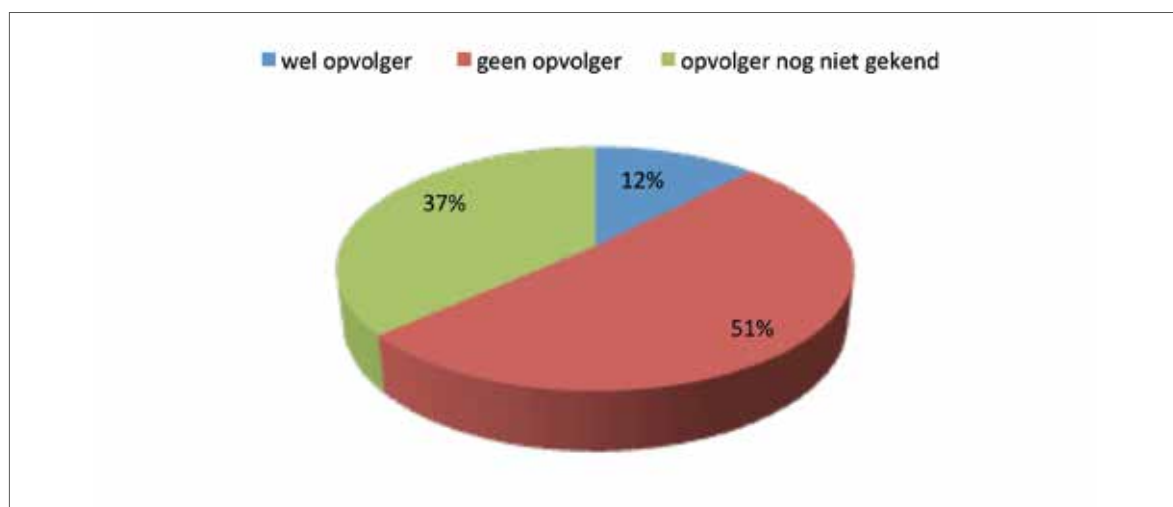
Bijna 60% van de bedrijfsleiders is ouder dan 50 jaar. Slechts 12% van de bedrijven zegt een opvolger te hebben. Meer dan de helft van hen verklaart geen opvolging te hebben. Steeds kapitaalintensievere productiesystemen, in combinatie met de huidige crisissituatie in de landbouw, zorgen voor onzekerheid. De opvolging stelt vooral problemen bij de bedrijven met een kleinere oppervlakte. Hoe groter de bedrijven, hoe groter het aandeel dat beschikt over een vermoedelijke opvolger.

Bij de uitbating van een bedrijf is het houden van een boekhouding een belangrijk instrument.

Met een bedrijfseconomische boekhouding verkrijgt de bedrijfsleider inzicht in de financiële situatie van het land- of tuinbouwbedrijf. Een boekhouding biedt belangrijke informatie en is van groot belang om beredeneerde beslissingen te nemen. Om investeringssteun te kunnen genieten van het Vlaams Landbouwinvesteringsfonds (VLIF) is een bedrijfseconomisch boekhouding een voorwaarde. Uit onderstaande figuur blijkt dat Oost-Vlaandere en Vlaams Brabant in vergelijking met de andere provincies het minst aantal bedrijven met een bedrijfseconomische boekhouding tellen.

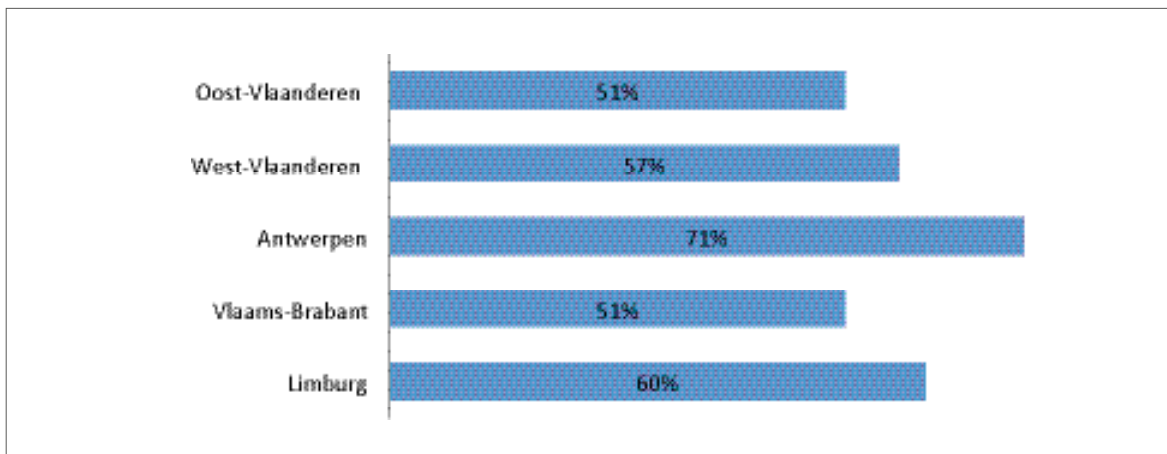

Figuur 15 Opvolging binnen de Oost-Vlaamse land- en tuinbouwbedrijven: voor bedrijfshoofden ouder dan 50 jaar, 2013

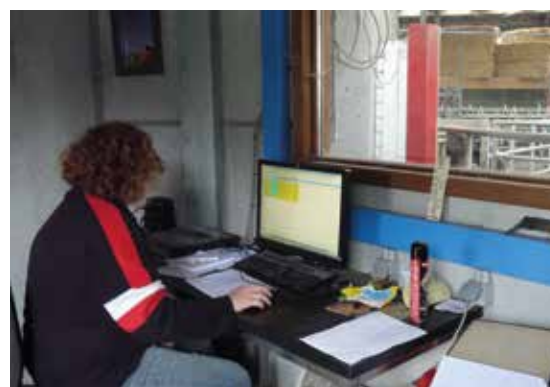
Bron Studiedienst Huis van de economie op basis van FOD Economie - ADSEI

Figuur 16 % bedrijven met een boekhouding, 2012

Bron Studiedienst Huis van de economie op basis van FOD Economie - ADSEI

In 2012 ontving het Vlaams Landbouwinvesteringsfonds (VLIF) 714 aanvragen voor financiële steun bij vestiging of voor investeringen. In 2012 waren er 35 vestigingsdossiers in Oost-Vlaanderen, of 22% van het totale aantal. Met een vestigingspremie en rentesubsidie wil de Vlaamse overheid jongeren aanmoedigen zich als zelfstandige ondernemer in de sector te vestigen. De gemiddelde vestigingskost in Oost-Vlaanderen was € 258 149, iets hoger dan gemiddeld in Vlaanderen.

Tabel 9 Aantal Vlif-aanvragen voor de vestiging, 2012

ingediende vestigingsdossiers	landbouw	tuinbouw	totaal
West-Vlaanderen	66	5	71
Oost-Vlaanderen	31	4	35
Antwerpen	22	2	24
Limburg	8	4	12
Vlaams Brabant	12	4	16
Vlaanderen	139	19	158

Bron Activiteitenverslag VLIF 2012

biologische en verbrede landbouw

Tabel 10 Aantal biologische producenten onder controle, Vlaanderen, 2013

aantal bedrijfseenheden	totaal onder controle	gestopt in 2013
Oost-Vlaanderen	69	6
West-Vlaanderen	74	1
Limburg	44	2
Antwerpen	63	4
Vlaams Brabant	69	2
Vlaanderen	319	15

Bron Departement Landbouw en Visserij

Diversifiëren is voor de land- en tuinbouwer een manier om zijn inkomen uit te breiden of om zijn activiteiten te verbreden naar niet-productie-gebonden werkzaamheden. Daarbij kan de nadruk worden gelegd op het ecologische aspect (biologische landbouw, korte keten, landschap- en milieuzorg) of eerder het sociale aspect.

biologische landbouw

Eind 2013 telde Vlaanderen 319 biologische bedrijven, die onder controle staan van een erkend controleorgaan.⁷ Deze bedrijven bewerken samen een oppervlakte van 5 065 ha. Oost-Vlaanderen telt onder de Vlaamse provincies het grootste aantal biologische bedrijven nl. 69 bedrijven of 22% van het Vlaamse aantal. De Oost-Vlaamse oppervlakte in gebruik voor bio-landbouw in 2013 is 985 ha of 0,7% van de totale oppervlakte cultuurgrond. De provincie Limburg heeft de grootste oppervlakte in gebruik voor biologische landbouw in 2013.

Het aantal biologische bedrijven in Oost-Vlaanderen en Vlaanderen blijft stijgen.

verbrede landbouw

⁸Steeds meer landbouwbedrijven hebben naast hun landbouwproductie bijkomende activiteiten. Om van verbreding te kunnen spreken moet er een link zijn met de landbouwproductie. Onder verbreding wordt algemeen begrepen: een inkomen halen uit (nieuwe) activiteiten naast de klassieke kerntaken op het landbouwbedrijf. Voorbeelden zijn thuisverwerking en -verkoop van hoeveproducten, hoevetoerisme, zorgboerderijen, aanbieden van landbouweducatie, agrarisch natuurbeheer,...

Zorgboerderijen

Zorgboeren engageren zich sociaal en stellen hun boerderij open voor zorgbehoevenden zoals bijvoorbeeld mindervaliden. Zij kunnen ingezet worden als extra werkracht op het bedrijf. Zorgboeren ontvangen hiervoor begeleiding en financiële steun. De financiële steun is een vergoeding voor de tijd die geïnvesteerd wordt in de zorg. In 2011 telde men 84 zorgboerderijen in Oost-Vlaanderen. De Provincie geeft financiële steun (36.900 € in 2015) aan Steunpunt Groene zorg vzw, een vereniging die ondermeer initiatieven van zorgboerderijen ondersteunt en begeleid.

⁷ Samborski V., Van Bellegem L., Platteau J. (2014) 'De biologische landbouw in Vlaanderen: stand van zaken 2013, Departement Landbouw en Visserij, Brussel

⁸ Samborski V. (2012) Verbreding in de land- en tuinbouw, Stand van zaken 2011, Departement Landbouw en Visserij, afdeling Monitoring en Studie, Brussel

Hoeveroerisme

Bij hoeveroerisme verhuren landbouwers logies, stellen accommodatie ter beschikking en organiseren plattelandsactiviteiten. Het aantal bedrijven met hoeveroerisme nam de laatste 5 jaar toe.

Tabel 11 Aantal land- en tuinbouwbedrijven met toerisme, logies en andere vormen van vrijetijdsbesteding

	bedrijven
Oost-Vlaanderen	53
West-Vlaanderen	183
Antwerpen	57
Vlaams Brabant	35
Limburg	73
Vlaanderen	401

Bron FOD Economie - ADSEI, landbouwenquête, 2013

Kijkboerderijen

De landbouwer stelt zijn bedrijf open en ontvangt groepen in schoolverband of in vrije tijd. Op interactieve en professionele manier wordt informatie op maat van de doelgroep aangeboden. De bezoeker ontdekt waar zuivel, vlees, groenten en fruit vandaan komen. De kijkboerderijen dragen bij aan een positief imago van de landbouw- en tuinbouwsector en vervullen een educatieve rol. Kijkboerderijen worden ondersteund door netwerken zoals Landelijke gilden, Plattelandsklassen en Pierlepein.

De Provincie zet een medewerker in om landbouweducatie op landbouwbedrijven verder te promoten, de kwaliteit van het aanbod te verhogen en educatief materiaal te ontwikkelen.

Tabel 12 Aantal zorg- en kijkboerderijen in Vlaanderen, 2013

	zorgboerderijen	kijkboerderijen
Oost-Vlaanderen	90	17
West-Vlaanderen	111	13
Antwerpen	84	14
Vlaams Brabant	54	15
Limburg	66	19
Vlaanderen	405	78

Bron Departement Landbouw en Visserij, afdeling AMS en www.kijkboerderijen.be

Korte keten

De korte keten is een duurzaam afzetsysteem waarbij de land of tuinbouwer rechtstreeks verkoopt aan de consument. Korte keten initiatieven kunnen diverse vormen aannemen. De verkoop van de hoeveproducten kan gebeuren op het bedrijf zelf, in de hoevewinkel, via thuisverkoop, op boerenmarkten, via zelfpluktuinen, voedselteams of groenteabbonnementen.

Community Supported Agriculture (CSA) is gebaseerd op het principe dat de oogst en de kosten gedeeld worden met de consument. De consument koopt in het begin van het seizoen een oogstaandeel en krijgt hiermee een deel van de opbrengsten van het bedrijf, goed voor eigen gebruik. De consument staat dus mee in voor de oogstrisico's. CSA bedrijven doen ook vaak aan zelfoogst of werken met pakketsystemen.

Tabel 13 Aantal landbouwers die aan verkoop of verwerking doen op eigen bedrijf

Thuisverkoop	verwerkte producten	primaire producten	totaal
Oost-Vlaanderen	190	202	392
Vlaanderen	652	809	1 461

Bron Steunpunt Hoeveproducten, 2012

Provinciaal beleid duurzaam lokaal geproduceerd voedsel

Het provinciebestuur Oost-Vlaanderen wil in de beleidsperiode 2014-2019 een provinciaal beleidsplan voor duurzaam lokaal geproduceerd voedsel uitwerken en uitvoeren. Vooropgestelde acties zijn: participeren in het Vlaams Strategisch Platform 'Korte keten', organiseren van vorming voor en informeren van toekomstige producenten, consumenten, distributie,... over korte keten en het betoelagen van organisaties zoals Bioforum en volkstuinen.

Landschaps- en natuurzorg

Bedrijven met landschaps- en natuurzorg zorgen voor de grootste groei van het aantal verbreders. Ongeveer de helft van de landbouwers met verbredingsactiviteiten zit in die categorie. Het betreft landbouwers met beheerovereenkomsten erosiebestrijding, perceelsrandenbeheer, kleine landschapselementen, botanisch beheer en soortenbescherming en landbouwers die een landschapsbeheerplan laten opmaken.⁹

In 2013 leverde de dienst Landbouw en Platteland van de provincie Oost-Vlaanderen 71 landschapsbedrijfsplannen af aan evenveel bedrijven.

Daarnaast kregen 9 landbouwers mondeling advies en informatie mee over hoe hun bedrijf optimaal te beplanten. Ruim 70 land- en tuinbouwers namen deel aan de groepsaankoop voor plantgoed. 25 bedrijven kregen advies rond geïntegreerd agrarisch bouwen of met andere woorden: bouwen in harmonie met de omgeving.

Door middel van themadagen en demovelden, verspreid over de Provincie, worden land- en tuinbouwers warm gemaakt voor natuurlijk landbouwbeheer in hun bedrijfsvoering. Naast de actieve land- en tuinbouwers richten deze activiteiten zich ook tot de toekomstige generatie land- en tuinbouwers uit het landbouwonderwijs.

⁹ Platteau J., Van Gijsegem D., Van Bogaert T. & Maertens E. (reds.) (2012), Landbouwrapport 2012, Departement Landbouw en Visserij, Brussel

Land- en tuinbouw in de economische context

tewerkstelling

In 2013 zijn 9.495 voltijdse arbeidskrachten tewerkgesteld in de Oost-Vlaamse land- en tuinbouwsector. Dit is 23% van het Vlaamse aantal.

Het familiaal karakter van de sector blijft belangrijk, 6 690 van de arbeidskrachten of 70% personen zijn familiale arbeidskrachten.

Het aandeel niet-familiale arbeidskrachten neemt wel toe. In 2013 zijn 30% van de werknemers niet-familiale werknemers: 2 805 van hen zijn op regelmatige basis actief.

De 621 onregelmatige, niet familiale werknemers in hoofdzaak worden als seizoenarbeiders op Oost-Vlaamse landbouwbedrijven ingezet. Sinds 1990 is het aantal regelmatig tewerkgestelde arbeidskrachten in de Oost-Vlaamse land- en tuinbouw bijna gehalveerd (-47,4%). Per hectare landbouwgrond worden in Oost-Vlaanderen 0,08 arbeidskrachten tewerkgesteld.

vergelijking gemiddeld inkomen met andere bedrijfstakken

In 2012 bedraagt het gemiddeld netto-inkomen van een landbouwbedrijf 8 866 euro.¹⁰ Dit is een stuk lager dan in andere bedrijfssectoren. Het gemiddeld inkomen zegt niets over de verdeling van het inkomen binnen de landbouw. Instabiele en lage inkomens komen voor in de landbouw. Dit is voor een groot stuk een gevolg van de aard van de landbouwsector zelf die bijvoorbeeld erg gevoelig is voor de grillen van de natuur.

¹⁰ Tertiërisering van de zelfstandige tewerkstelling? Een datastudie voor Oost-Vlaanderen, studiedienst Huis van de economie.

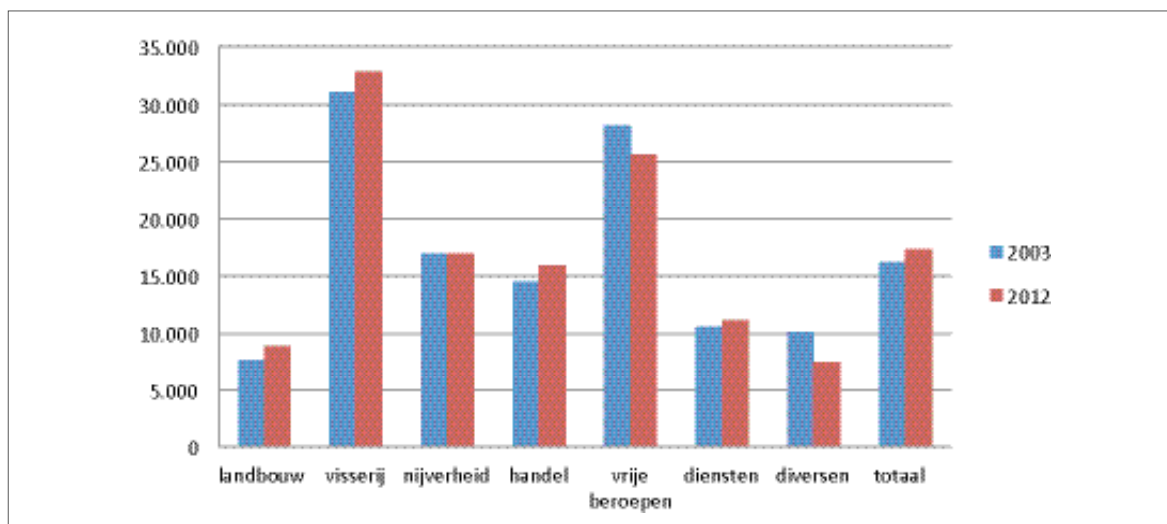
Tabel 14 Aantal arbeidskrachten (AJE) op de landbouwbedrijven, mei 2013¹¹

		Oost-Vlaanderen	Vlaams Gewest
	aantal	aandeel (%)	aantal
totale arbeidskrachten	9 495	100	41 141
familiale arbeidskrachten	6 690	70	26 434
regelmatig tewerkgestelde niet-familiale arbeidskracht	2 184	23	9 768
onregelmatig tewerkgestelde niet-familiale arbeidskrachten (seizoens- of gelegenheidswerkers)	621	6	4 939

Bron Studiedienst Huis van de economie op basis van FOD Economie - ADSEI

¹¹ AJE = arbeidsjaareenheid. Een arbeidsjaareenheid komt overeen met de gewerkte uren van een voltijds werkzame persoon.

Figuur 17 Gemiddeld netto-inkomen (euro) per zelfstandige volgens bedrijfstak in Oost-Vlaanderen

Bron Op basis van RSVZ, Studiedienst Huis van de Economie

buitenlandse handel in land- en tuinbouw- producten

De buitenlandse handel in land- en tuinbouwproducten neemt jaarlijks toe. De laatste tien jaar is de exportwaarde van land- en tuinbouwproducten gestegen met + 41%, de import met bijna 68% (zie bijlage 4).

In 2012 exporteerde België 12 miljard euro aan land- en tuinbouwproducten of 5,0% van de uitvoerwaarde. De invoerwaarde bedroeg bijna 14 miljard euro of 5,4% van de totale Belgische invoer.

De handelsbalans in land- en tuinbouwproducten is het verschil tussen alle uitvoer en invoer. Deze balans is gekeerd van overschot naar een tekort in 2006. Sinds 2006 is de handelsbalans negatief en de totale waarde van de import dus hoger dan de exportwaarde.

Akkerbouwproducten vertegenwoordigen in 2012 de hoogste invoerwaarde.

Bij dierlijke producten is de exportwaarde groter dan de importwaarde. Enkele belangrijke exportproducten zijn onder meer diepvriesgroenten, varkensvlees, aardappelen en aardappelbereidingen, fruit en chocoladeproducten.¹²

¹² Platteau J., Van Gijsegem D., Van Bogaert T. & Maertens E. (reds.) (2012), Landbouwrapport 2012, Departement Landbouw en Visserij, Brussel

Tabel 15 Buitenlandse handel in land- en tuinbouwproducten, België, 2001-2012

buitenlandse handel België – miljoenen euro's	2001	2012
uitvoer – dierlijke producten	4 925,1	6 332,5
invoer – dierlijke producten	3 946,7	5 512,7
saldo – dierlijke producten	978,4	819,8
uitvoer – land- en akkerbouwproducten	3 646,5	5 757,7
invoer – land- en akkerbouwproducten	4 224,7	8 280,7
saldo – producten van het plantenrijk	-578,2	-2 523,0
totale uitvoer – land- en tuinbouw	8 571,6	12 090,2
totale invoer – land- en tuinbouw	8 171,4	13 793,5
totaal saldo – land- en tuinbouw	400,2	-1.703,3

Bron : Studiedienst Huis van de economie op basis van NBB, 2001 -2012

agrovoedingsketen

De landbouwsector is niet de enige economische speler die gericht is op het aanbieden van voedsel, maar vormt een belangrijke schakel in een hele reeks van schakels of sectoren. De structuur en de dynamiek van de landbouw wordt steeds meer bepaald door de verschillende spelers in de keten. Productie raakt meer en meer geïntegreerd in de keten. Oost-Vlaanderen is een belangrijke provincie op het vlak van landbouw, er is dan ook veel bedrijvigheid rondom de sector van de land- en tuinbouw.

In de provincie zijn 45 000 personen in 9 730 ondernemingen tewerkgesteld die direct of indirect in verband staan met de landbouwsector. Dit komt neer op naar schatting ongeveer 10% van de totale werkgelegenheid in Oost-Vlaanderen.

Binnen deze cluster levert de voedingssector, met 900 bedrijven en 14.800 werknemers, de

grootste bijdrage inzake tewerkstelling. Vooral brood en banket, verwerking en productie van vleeswaren, chocolade en suiker en de zuivelnijverheid zijn de belangrijkste subsectoren.

Ook de 715 groothandelondernemingen in landbouw- en voedingsproducten, goed voor 6 400 werknemers, vormen een belangrijke schakel in de agrovoedingsketen.

Het Oost-Vlaamse agribusiness-complex kan ook rekenen op goed uitgebouwd landbouwonderwijs (zie onderdeel opleiding en onderzoek) en een groot draagvlak binnen de provincie om land- en tuinbouw te ondersteunen. Het economisch belang van de agrovoedingscluster kan nog verder toenemen door het grijpen van kansen zoals schaalvergroting en specialisatie, verbreding, teelt- en productdifferentiatie, het benutten van nieuwe afzetmarkten zoals bio-energie en groene grondstoffen, ...

opleiding en onderzoek

Een landbouwbedrijf leiden is een complexe onderneming. Zowel op technisch, financieel als administratief vlak. Door de toenemende grootte van landbouwbedrijven is de landbouwer ook van mening dat er steeds meer nood is aan managementvaardigheden¹³. Zonder achtergrond of landbouwopleiding starten in de landbouw is in de huidige economische context ondenkbaar. In Oost-Vlaanderen zijn zowel het secundair landbouwonderwijs als het hoger agrarisch onderwijs goed vertegenwoordigd.

Middelbaar onderwijs

School en contactgegevens

Technisch instituut Sint-Isidorus, Broederschool
Weverstraat 23, 9100 Sint-Niklaas
tel. 0032 3 760 10 90
info@bio.broeders.be
www.vio.broeders.be

afstudeerrichtingen in de land- en tuinbouw

TSO
Biotechnische Wetenschappen
Planttechnische Wetenschappen
Dier- en landbouwtechnische Wetenschappen
(productiedieren/hobbydieren)

BSO
Tuinbouw en groenvoorziening
optie: Tuinaanleg & onderhoud
Bloemenzaak & Tuincentrum
Landbouw

BSO – 7e jaar
Tuinaanleg & Onderhoud
Veehouderij & Landbouwteelten

VZW College Onze lieve Vrouw Ten Doorn
Zuidmoerstraat 125, 9900 Eeklo
tel. 0032 9 377 13 26
info@coltd.be
www.coltd.be

TSO
Dier- en landbouwtechnische wetenschappen
Planttechnische wetenschappen

BSO
Landbouw
Tuinbouw en groenvoorziening

BSO – 7e jaar
Tuinaanleg en -Onderhoud
Veehouderij en landbouwteelten

¹³ Beleidsrapport 'Schaalvergroting in land- en tuinbouw 2012', Bo Zenner, masterproef communicatiewetenschappen, UGent, Faculteit Politieke en sociale wetenschappen, 2012-2013

Technisch instituut Scheppers
Cooppallaan 128, 9230 Wetteren
tel. 0032 9 369 20 72
info@scheppers-wetteren.be
www.scheppers-wetteren.be

TSO
Biotechnische wetenschappen
Planttechnische wetenschappen

BSO – 7e jaar
Agro- en Groen- mechanisatie

BSO
Tuinbouw en groenvoorziening

BSO – 7e jaar
Bloemsierkunst
Tuinaanleg en -onderhoud

Tuinbouwschool Melle
Brusselsesteenweg 165, 9090 Melle
tel: 0032 9 210 45 40
www.tuinbouwschool-melle.be

TSO
Biotechnische wetenschappen
Natuur-en groentechnische wetenschappen
Planttechnische wetenschappen
Dier- en landbouwtechnische wetenschappen
(component dierenzorg)

TSO -(secundair na secundair)
Se-n-se Agro-en groenbeheer

BSO
Tuinbouw en groenvoorziening

BSO - specialisatie (7e jaar)
Bloemsierkunst
Tuinaanleg en -onderhoud

Bernardusscholen – Bernardustechnicum
Hoogstraat 10, 9700 Oudenaarde
Tel: 055 23 22 10
info@bernardustechnicum.be
www.bernardustechnicum.be

TSO
Dier- en landbouwtechnische wetenschappen
Natuur- en groentechnische wetenschappen
Planttechnische wetenschappen

BSO
Landbouw
Tuinbouw en groenvoorziening

BSO - specialisatie (7e jaar)
Veehouderij en landbouwteelten
Tuinaanleg en -onderhoud

Hoger onderwijs

Campus en contactgegevens

Odisee – Campus Waas-Sint-Niklaas
Hospitaalstraat 23, 9100 Sint-Niklaas
tel. 0032 3 776 43 48
info.waas@odisee.be
www.odisee.be

afstudeerrichtingen aanverwant met de land - en tuinbouw

Bacheloropleiding in de Agro- en biotechnologie
richting: agro-industrie
dierenzorg
groenmanagement
landbouw

Hogeschool Gent – Campus Melle
Brusselsesteenweg 161, 9090 Melle
tel.0032 9 2 43 28 00
fnt@hogent.be
www.hogent.be/fnt

Bachelor opleiding in de Agro- en biotechnologie
richting : voedingsmiddelentechnologie
dierenzorg
groenmanagement
landbouw

Hogeschool Gent – Campus Bijloke
Jozef Kluyskensstraat 2, 9000 Gent
tel. 0032 2 67 01 00
schoolofarts@hogent.be
arts@hogent.be
www.hogent.be/arts

Bacheloropleiding
Bachelor in de landschaps- en tuinarchitectuur

Bachelor na bacheloropleiding
Landschapsontwikkeling

UGent – Campus Schoonmeersen
V.Vaernwyckweg 1 (auto,post)
Voskenslaan 270 (te voet, fiets, openbaar vervoer)
9000 Gent
tel. 0032 9 242 42 72
info.fbw@UGent.be
www.fbw.ugent.be

Bacheloropleiding: industrieel ingenieur
Bachelor of Science in de biowetenschappen

Master na bacheloropleidingen: industrieel ingenieur
Master of Science in de biowetenschappen:
land- en tuinbouwkunde
richting: plantaardige en dierlijke productie
tuinbouwkunde
tropische plantaardige productie

Master of Science in de biowetenschappen:
voedingsindustrie

Master of Science in de industriële wetenschappen
richting : biochemie

UGent – Campus Coupure
Coupure Links 653, 9000 Gent
tel. 0032 9 264 59 04
info.fbw@UGent.be
www.fbw.ugent.be

Bachelor opleiding: bio-ingenieurswetenschappen
Bachelor of Science in de bio-ingenieurs-
wetenschappen
richting: land- en bosbeheer
landbouwkunde
milieutechnologie
cel- en genbiotechnologie
chemie en voedingstechnologie

**Master na bacheloropleidingen:
bio-ingenieurswetenschappen**
Master of Science in de bio-ingenieur
wetenschappen
richting: bos- en natuurbeheer
cel- en genbiotechnologie
chemie en bioprocestechnologie
landbouwkunde
land- en waterbeheer
levensmiddelen en voeding
milieutechnologie

Master na master opleiding
Master of Science in de milieusanering en
het milieubeheer
Master of Science in technology for integrated
water management

Naschoolse opleidingen

Naast de dagopleidingen voor land- en tuinbouw kan men in Oost-Vlaanderen ook een naschoolse starterscursus volgen waarbij de meest essentiële wetgeving en principes van bedrijfsbeheer aan bod komen. Na deze startersopleiding kan men een installatieattest bekomen, dat onder andere nodig is voor het verkrijgen van investeringssteun. De erkende Vlaamse centra naschoolse vorming voor landbouwers en starters in de landbouwsector kan je vinden op de website van de Vlaamse overheid Landbouw en Visserij: www.vlaanderen.be/landbouw.

Oost-Vlaamse Proefcentra

De Provincie geeft jaarlijks financiële ondersteuning voor de verdere uitbouw en investeringen van de proefcentra voor de sierteelt en de groenteteelt. Daarnaast kent de Provincie in totaal meer dan 1.450.000 € aan werkingsmiddelen toe voor de 3 proefcentra.

De Oost-Vlaamse proefcentra vormen een brug tussen onderzoek en praktijk: Het Proefcentrum voor sierteelt vzw (PCS), het Proefcentrum voor de groenteteelt vzw (PCG) en het Proefcentrum voor de aardappelteelt vzw (PCA).

Proefcentrum voor Sierteelt vzw

Schaessestraat 18 B-9070 Destelbergen
Tel.: +32 (0)9 353 94 94
Fax: +32 (0)9 353 94 95
info@pcsierteelt.be
www.pcsierteelt.be

Het Proefcentrum voor Sierteelt maakt onderzoeksresultaten toepasbaar voor de tuinbouwsector. Dit gebeurt door toegepast wetenschappelijk onderzoek en praktijkgericht onderzoek. Op beide niveaus wordt vooral thematisch gewerkt. Water, bemesting, gewasbescherming, energie, teeltoptimalisatie en gebruikswaardenonderzoek zijn belangrijke thema's. De onderzoeksresultaten worden via voorlichting en dienstverlening aan de sector bekend gemaakt.

Via de bestuursorganen en de teeltwerkgroepen heeft de sierteeltsector een belangrijke inbreng in de werking van het PCS. De onderzoeksprogramma's van het praktijkonderzoek worden uitgewerkt in technische comités, waarin zowel beroepsmensen als onderzoekers en voorlichters zetelen.

Het Proefcentrum voor Sierteelt wil een open kennissteunpunt zijn voor de sierteelt in Vlaanderen en op een interactieve manier praktijkgericht en toegepast wetenschappelijk onderzoek, kennisgaring, kennisoverdracht en dienstverlening verrichten.

Technopool Sierteelt

Technopool sierteelt is een samenwerking tussen 4 onderzoekscentra die internationaal gerenommeerd zijn voor hun sierteeltonderzoek: de Universiteit Gent, Hogeschool Gent, het Instituut voor Landbouw- en Visserij Onderzoek (ILVO) en het Proefcentrum voor Sierteelt. De samenwerking wordt ondersteund door de POM Oost-Vlaanderen. Doel van de Technopool is om de beschikbare kennis, expertise en onderzoeksinfrastructuur optimaal te benutten ten voordele van de sierteeltsector.

Provinciaal Proefcentrum voor de Groenteteelt

Oost-Vlaanderen vzw
Karreweg 6, B-9770 Kruishoutem
Tel. 09/381 86 86
pcg@pcgroenteteelt.be
www.pcgroenteteelt.be

Het Proefcentrum voor de Groenteteelt richt zich op de groenteteelt in open lucht en onder glas. De vzw is zowel actief op het gebied van publiek als privaat onderzoek en voorlichting, in een open of gesloten kennissysteem zoals de opdrachtgever verkiest.

Praktijkonderzoek en voorlichting rond de thema's rassenkeuze, bemesting en gewasbescherming gebeurt zowel voor openluchtteelten als voor gangbare glasgroenten, biologische glasgroenten en kruidenteelt. Binnen het onderzoek innovaties worden ideeën en nieuwigheden uitgetest en beoordeeld op hun praktijkwaarde alvorens ze een ingang vinden in de Vlaamse land- en tuinbouw. Hierbij wordt snel gereageerd op nieuwe ontwikkelingen en nieuwe kennis.

Het onderzoek smaak en consumenten gaat na wat de invloed is van rassenkeuze, bemesting, klimaat, teelttechniek, na-oogstbehandelingen, ... op de smaak van groenten en fruit en bepaalt aan welke criteria groenten en fruit dienen te voldoen om door een Vlaamse consument lekker bevonden te worden.

Het Waterportaal heeft aandacht voor het volledige waterbeheer op het niveau van de teelten en de bedrijven en werkt nauw samen met de Provincie Oost-Vlaanderen en de andere Oost-Vlaamse proefcentra.

Kortom, kennis wordt verzameld, ontwikkeld en uitgedragen aan alle actoren in de land- en tuinbouw. Het PCG treedt stimulerend, adviserend, initiërend, innoverend en ondersteunend op voor de sector.

Proefcentrum voor de Aardappelteelt vzw

Karreweg 6, 9770 Kruishoutem

Tel. (09) 381 86 86

Fax (09) 381 86 99

pca@proefcentrum-kruishoutem.be

www.pcainfo.be

Het PCA steunt en bevordert de aardappelteelt door praktijkgericht onderzoek, demonstratieve voorlichting en het verspreiden van onderzoeksuitslagen. De medewerkers zijn gestationeerd in het Provinciaal Proefcentrum te Kruishoutem en in 'Inagro' te Beitem-Rumbeke.

Het coördineren van praktijkgericht onderzoek en voorlichting in verband met de teelt, de bewaring, het bereiden, de handel en de verwerking van consumptieaardappelen en pootaardappelen sluit hierbij aan. Ook het verspreiden van nuttige mededelingen aan belanghebbende telers, het organiseren van studievergaderingen, cursussen, bedrijfsbezoeken en tentoonstellingen dragen bij aan deze doelstelling.

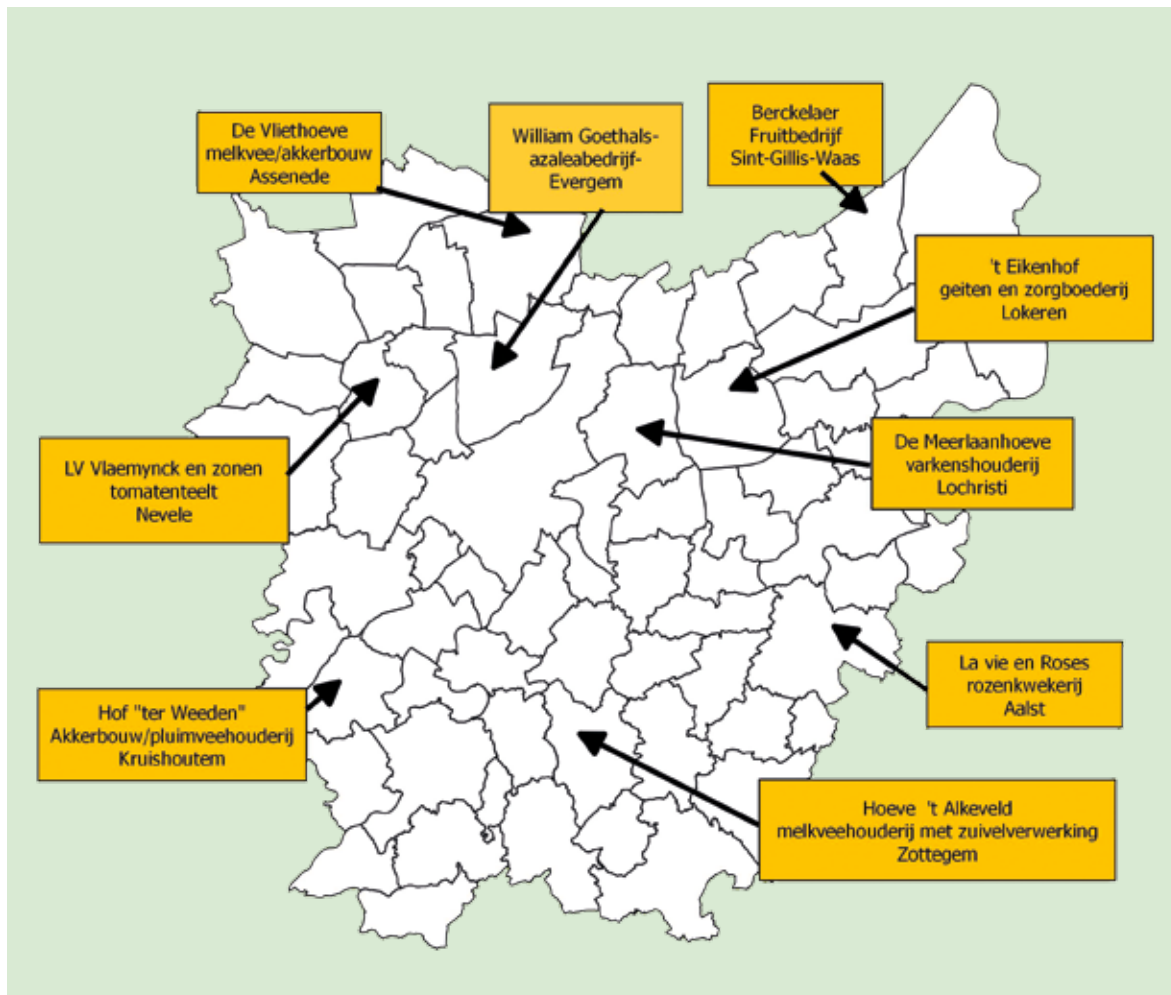
De gevoelige uitbreiding van de aardappelteelt de laatste jaren heeft de nood aan het produceren van kwaliteitsaardappelen nog vergroot. Ook milieudoelstellingen en bijdragen aan de transparantie van de aardappelmarkt zijn zeer belangrijke aandachtspunten in de werking.

Het geografisch werkgebied omvat Vlaanderen, met als kern de provincies Oost- en West-Vlaanderen. Het PCA vzw is erkend als praktijkcentrum aardappelen en in die hoedanigheid coördinator voor Vlaanderen voor het Programma Landbouwcentrum Aardappelen.

Oost-Vlaamse bedrijfsportretten

Welke Oost-Vlaamse land- en tuinbouwgezinnen zitten achter de cijfers? Welke bedrijfsstrategie hanteren ze en waar zijn ze trots op? In dit onderdeel laten we de mensen achter de cijfers zien en laten u een blik werpen op wat leeft op 9 hedendaagse Oost-Vlaamse bedrijven in verschillende sectoren.

William Goethals

- William en Annick Goethals – Hyde
- **azaleakwekerij**
- 1 ha serre en 7.000 m² buiten containerveld
- 1 vaste arbeider
- verbreding: proefbedrijf voor veredeling

“Unieke bloemen met passie geteeld!”

In 1960 werd het azaleabedrijf opgestart door de ouders van William. William was van jongs af aan gepassioneerd door de stiel van het kweken van azalea's. Samen met zijn vrouw Annick nam hij in 1994 het bedrijf volledig over met 7.000 m² serre en 5.000 m² uitplant. Geleidelijk aan werd het areaal uitgebreid naar 1 ha serre en een containerveld van 7.000 m².

Foto William en Annick met de kinderen Fien en Wout

De familie teelt de *Azalea indica* onder het logo van **de Gentse Azalea** erkend als Oost-Vlaams streekproduct. De azalea's worden gekweekt in

de meest gekende struikvorm maar ook in de vorm van boompjes, klein en groot. De teelt verloopt kwaliteitsbewust van stek tot verkoopbare plant met aandacht voor het milieu. Naar kwaliteit toe wordt er geteeld volgens de normen van het PAK (Project Azalea Kwaliteit). Deze strenge eisen hebben betrekking op de vorm van de plant, de gelijkmatigheid van bloemknopverdeling, de pot-plantverhouding en de zuiverheid. Het bedrijf wordt hierin bijgestaan door een adviesgroep van het PAK en de verkoopbare planten worden regelmatig gecontroleerd. De geteelde azalea's worden rechtstreeks verkocht aan de groothandel in binnen- en buitenland.

Tijdens de teelt wordt dagelijks water met samengestelde meststoffen toegediend via automatische gietbeurten. Om het teveel aan gietwater en de niet-opgenomen meststoffen te recupereren is de bodem hellend (2%) gemaakt en volledig afgedekt met plasticfolie en anti-worteldoek. Deze investering biedt het voordeel dat het water gerecupereerd wordt en na zuivering (zandfilter) opnieuw kan gebruikt worden. Het voorkomt bijkomende onkruidgroei en gaat verlies van meststoffen in de bodem tegen. Op regelmatige basis wordt het opgevangen recupwater onderzocht op aanwezigheid van schimmelziekten. Dit onderzoek wordt uitgevoerd in **samenwerking met het Proefcentrum voor de Sierteelt**.

De energieprijzen zijn de laatste jaren sterk toegenomen, daarom koos het bedrijf resoluut voor een aantal energiebesparende maatregelen. Enkelvoudig serreglas werd vervangen door dubbel glas. Daarnaast werd geïnvesteerd in schermdoeken en zonnepanelen. De schermdoeken voorkomen het verlies aan warmte via de serrenokken. De zonnepanelen bieden alternatieve energie en voorzien het bedrijf in de helft van de elektriciteitsbehoefte.

Het bedrijf van William en Annick is lid van de groep AZANOVA, een groep van 21 vooruitstrevende azaleateilers die investeren in vernieuwing van het azalea-assortiment. Azanova werkt heel nauwe **samen met het Instituut voor Landbouw en Visserijonderzoek (ILVO)**, dat een jarenlange traditie heeft in de veredeling van azalea's. De samenwerkende telers schenken grote aandacht aan kwaliteit en zoeken steeds naar de meerwaarde voor de consument. De AIKO® azalea's pink, red, white en de AIKO® roos zijn de nieuwste azaleasoorten die ze lanceerden.

Hoeve 't Alkeveld

- Chris en Leen Steenhuyse – Gielis
- **melkveehouderij**
- 70 melkkoeien en 70 stuks jongvee
- 65 ha bedrijfsareaal
- verbreding: zuivelverwerking, ijssalon, landbouweducatie

“Teamwerk, regelmaat en discipline”

Hoeve 't Alkeveld is een melkveebedrijf, gelegen aan de voet van de Vlaamse Ardennen. De boerderij is van vader op zoon overgenomen in 2006.

Foto Leen en Chris

Sinds 2008 worden de koeien gemolken met melkrobots. De robots melken alle koeien twee tot drie maal per dag, volledig automatisch (uier schoonmaken, voormelken, tepels aanhangen, reinigen).

In vergelijking met andere melksystemen zijn er bij de melkrobot geen vaste melktijden meer. Het jongvee wordt aangehouden om op termijn

de melkveestapel uit te breiden naar 120 melkkoeien.

Sinds 2011 blijven de koeien hoofdzakelijk binnen op stal. Door de mest te verzamelen kan Chris deze gerichter toepassen op de velden en voldoet het bedrijf ook gemakkelijker aan het mestbeleid. Ook de voeding kan beter gestuurd worden en een constant rantsoen is van belang voor hoog-productieve koeien. Dat rantsoen bestaat voornamelijk uit eigen geteelde gewassen (gras en maïs) aangevuld met krachtvoeder en perspulp.

Hoeve 't Alkeveld is een voorbeeld van een landbouwbedrijf met verbrede activiteiten. Dit wil zeggen dat naast de zuivere landbouwproductie ook activiteiten, zoals hoeveverkoop een deel van het familiaal inkomen leveren.

Op het bedrijf wordt een deel van de melk ter plaatse verwerkt tot zuivelproducten (10%). De rest wordt opgehaald door de zuivelfabriek. De eigen hoeveproducten zoals karnemelk, boter, yoghurt, rijstpap, chocomousse, pudding,... worden allemaal verkocht op de boerderij. De specialiteit is het ambachtelijk hoeve-ijs en ijstaarten. In de zomer is het soms heel druk en helpen jobstudenten bij de bediening op het terras en de verkoop in de hoevewinkel. De hoeve is ook aangesloten bij de kijkboerderijen en het Pierlepeinnetwerk van de provincie Oost-Vlaanderen. Via dit netwerk wordt landbouweducatie aangeboden voor jong en oud.

Grondwater en fossiele energie zijn schaarse grondstoffen. Ook Chris en Leen zijn zich bewust van de waterproblematiek. Op het bedrijf wordt regenwater gebruikt als alternatieve waterbron. Het regenwater wordt opgevangen via het dak en gaat naar een ondergrondse opslag van 500.000 liter. Vóór gebruik wordt het regenwater ontsmet via zoutelektrolyse (ECA) en kan dan gebruikt worden in de stallen en ook in de woning, zelfs als drinkwater voor het gezin. Zesmaandelijkse controles bewijzen dat het ontsmette water voldoet aan de geldende normen. Bij de zuivelverwerking wordt wel leidingwater gebruikt omdat hiervoor nog strengere eisen gelden.

Het bedrijf van de familie Steenhuyse werkt ook met alternatieve energie. Op de melkveestal liggen zonnepanelen die een deel van de stroom leveren voor het bedrijf en de melkverwerking. Zonneboilers zorgen voor het warme water dat ondermeer nodig is bij de zuivelbereiding en reiniging van de melkrobots.

LV Vlaemynck en zonen

- Herman, Dirk, Johan, Tim en Tom Vlaemynck
- **tomatenteelt**
- 3 ha serreteelt
- 7 vaste en 11 tijdelijke arbeiders
- uitbreiding in het glastuinbouwgebied Stokstorm met 10 ha in een eerste fase

“Samenwerking en duurzaamheid staan centraal”

Tomatenkwekerij LV Vlaemynck Julien en zonen wordt uitgebaat door de drie broers Herman, Dirk en Johan Vlaemynck. Drie broers namen in 1981 het bedrijf samen over van hun vader Julien. In 2012 stapten Tim (zoon Herman) en Tom (zoon Dirk) mee in het bedrijf.

De vijf bedrijfsleiders zijn er op gericht om vanuit samenwerking en op basis van duurzame technieken een kwalitatieve tomatenteelt te realiseren.

Het bedrijf teelt onder meer de trostomaat Flandria Elite. Het telen van de tomaten gebeurt op een organisch substraat bestaande uit kokos en veen en een bio-afbreekbare folie (growbag). Bodemontsmettingen zijn daardoor overbodig. Hommels bestuiven de tomatenplanten en de schadelijke insecten worden biologisch bestreden. Het bedrijf in Nevele zet op jaarbasis ongeveer 1.600 ton tomaten af via de veiling van Mechelen. Particuliere verkoop en het rechtstreeks contact met de consument blijft het bedrijf behouden als een indicator voor de kwaliteit.

Om brandstofkosten te drukken gebruikt men sinds 2007 een warmtekrachtkoppeling (WKK). Dit is een kleine elektriciteitscentrale die tegelijk warmte en CO₂ opwekt. De geproduceerde warmte wordt afgeleid naar de serres. Drie procent van de gewonnen elektriciteit wordt ingezet voor het bedrijf en de rest wordt verkocht. De CO₂ van de WKK wordt afgekoeld en gezuiverd en gaat integraal naar de serre om de groei van de tomatenplanten te stimuleren.

Foto vijf bedrijfsleiders, staand: Dirk, Herman en Tom, zittend: Tim en Johan

Ook het menselijke aspect wordt niet uit het oog verloren. Op de werkvloer probeert men de betrokkenheid van de arbeiders te verhogen onder andere via lessen Nederlands op de werkvloer.

Uitbreiding van het oorspronkelijk bedrijf te Nevele is onmogelijk. De familie richtte daarom de tomatenbedrijven Het Groene Huis bvba en Tomato Master bvba op en vestigden deze vennootschappen in de glastuinbouwbedrijvenzone Stokstorm te Deinze-Kruishoutem waar een modern glastuinbouwbedrijf van 10 ha werd uitgebouwd. In de toekomst kan het bedrijf uitbreiden tot 20 ha glastuinbouw.

- Peter en Monique Van Kerckhove – Vervaet
- **geitenboerderij**
- 8 ha bedrijfsareaal
- verbreding: verwerking van geitenmelk, hoefwinkel, zorgboerderij en pierlepeinboerderij

“Aandacht voor en ontwikkeling van jeugd en hulpboeren”

In 1985 kochten Peter en Monique samen een oude hoeve in Lokeren en vormden dit om naar een geitenboerderij. Ze startten met een 30 tal melkgeiten maar het jaar nadien werd al uitgebreid naar 100 dieren die tweemaal per dag worden gemolken. Afzet van de geitenmelk naar een melkfabriek bestond toen niet. Om een inkomen te halen was het noodzakelijk om alle melk zelf te verwerken.

Foto Zorgboerin Monique (tweede van rechts) samen met haar hulpboeren.

De geitenmelk wordt verwerkt tot zuivelproducten zoals kaas (verse geitenkaas, harde kaas en belegen witschimmelkaas), geitenijs en sinds 2011 ook tot yoghurt. De zuivelproducten worden verkocht via de eigen hoefwinkel en via winkels, restaurants, voedselteams, marktkramers en andere hoefwinkels.

Peter en Monique engageren zich sociaal door hun boerderij open te stellen als een zorgboerderij, al 20 jaar. Een zorgboerderij is een land- of tuinbouwbedrijf waar mensen uit kwetsbare groepen meewerken op het bedrijf. Zij bieden deze mensen een nuttig dagbesteding in een veilige en beschermde omgeving. 't Eikenhof werkt samen met de Lokerse zorgvoorziening vzw Emiliani, MFC 'De Hagewinde' en opleidingsorganisaties BUSO (Buitengewoon Secundair onderwijs) van Emiliani.

De 'hulpboeren' helpen bijna elke dag, met of zonder begeleiding, mee met de gewone activiteiten op het bedrijf zoals het voeren van de geiten, het strooien van de stallen en hout zagen. Daarnaast is er voor hen afwisselend werk volgens de seizoensgebonden activiteiten. De hulpboeren voelen zich nuttig en gewaardeerd en bouwen zo zelfvertrouwen op.

Tenslotte is de hoeve aangesloten bij het Pierlepeinnetwerk van de provincie Oost-Vlaanderen. Via dit netwerk wordt landbouw-educatie op een speelse en een leerrijke manier aangeboden op een hedendaagse, actieve boerderij

De Vliethoeve

- Luc en Els Van Ootegem – De Pauw
- **melkvee- en akkerbouwbedrijf**
- 55 ha bedrijfsareaal
- 60 melkkoeien en 60 stuks jongvee
- verbreding: hoeverterras

“Hoeve- en streeklekkernijen voor o tot 99 jaar”

De Vliethoeve wordt uitgebaat door de familie Van Ootegem-De Pauw en is de vijfde generatie op het ouderlijk bedrijf. Het bedrijf is gelegen in de Meetjeslandse polder tegen de Nederlandse grens. In deze vruchtbare streek vindt men vooral akkerbouwbedrijven. De voornaamste teelten in de streek zijn: tarwe, gerst, suikerbieten, vlas, aardappelen, consumptieajuin en plantajuin.

Foto Els en Luc met hun kinderen Marte en Noor

Op het bedrijf zelf worden aardappelen, suikerbieten en maïs verbouwd. Naast de akkerbouwteelten produceert het bedrijf ook melk. Een 60-tal zwartbonte Holsteinkoeien worden iedere dag tweemaal gemolken. Alle melk gaat rechtstreeks naar de melkfabriek. De geteelde maïs wordt grotendeels ingekuuld en aan de eigen runderen vervoederd. In het rantsoen voor de dieren zit persulp die Luc kan afnemen als teler van suikerbieten bij de suikerbietfabriek van Fontenoy (Henegouwen). De gerooide aardappelen worden in de loods bewaard en afhankelijk van de marktprijs worden deze doorverkocht aan aardappelhandelaars. De laatste jaren werd omwille van waterschade in de aardappelteelt beslist om het aardappelareaal tijdelijk te verhuren aan andere telers om een zeker inkomen te verwerven. Sinds 2010 legt de Vliethoeve jaarlijks demovelden aan met “Bijenvriendelijk beheer in het agrarisch landschap” in samenwerking met de Provincie Oost-Vlaanderen.

De marges in de landbouw worden kleiner en kleiner, daarom zochten Luc en Els naar een nevenactiviteit voor hun bedrijf. De familie probeerde de teelt van de truffelaardappel. De truffelaardappel is gegeerd door de creatieve koks. Dit liep goed maar het was zeer arbeidsintensief en moeilijk te combineren met de bestaande melkveetak. De familie zocht verder en startte in 2010 met een hoeverterras waar hoeve- en streekproducten van de coöperatieve Mmm...eetjesland cvba geserveerd worden. Cvba Mmm...eetjesland is een samenwerking tussen 26 Meetjeslandse streek- en hoeveproducenten en heeft tot doel de producten kenbaar te maken en een commerciële meerwaarde te bieden.

Het hoeverterras Vliethoeve is zeer geschikt als stopplaats voor fietsers en wandelaars. Vanwege succes en meer vraag om langs te komen werd het terras uitgebreid met een zaaltje. Op termijn denkt de familie eraan om de oude historische schuur op het bedrijf om te bouwen naar zaaltjes om groepen te kunnen ontvangen. Nu al ontvangen Luc en Els kleuterklassen uit de regio via Melk 4kids, een educatief project van de VLAM, om kennis te maken met de boerderij.

De Meerlaanhoeve

- Marc en Annie Bollaert – De Vleeschouwer
- **varkenshouderij**
- 180 zeugen en 1.500 vleesvarkens
- 45 ha bedrijfsareaal
- verbreding: eigen geteelde maïs vervoederen aan eigen varkens

“Ecofarmfeeder draagt bij tot reductie van broeikasgassen”

Sinds 1985 baat varkenshouder Marc Bollaert een gesloten varkensbedrijf uit langs de E17. In de jaren 1800 baatten zijn overgrootouders naast de boerderij ook het café ‘De Meerlaan’ uit. Vanuit een stukje nostalgie wil Marc binnenkort de naam van zijn bedrijf omdopen naar ‘de Meerlaanhoeve’.

Foto Annie en Marc bij de Ecofarmfeeder

Op een gesloten varkensbedrijf worden biggen geboren die op het bedrijf blijven tot ze vol-groeid zijn tot slachtrijpe vleesvarkens van ongeveer 110 kg.

Marc past op zijn bedrijf het drie wekensysteem toe. Dit is een groepsgewijs management-systeem waarbij de activiteiten voor een grotere groep zeugen wordt uitgevoerd. De zeugen-stapel is ingedeeld in 7 groepen van 28 zeugen. Elke drie weken keert één van de hoofdactiviteiten terug: dekken of insemineren, werpen en spenen.

Het groepsgewijs management heeft als belangrijk voordeel dat de arbeid efficiënter kan uitgevoerd worden en dat de aandacht zich focust op één activiteit per week.

In het kader van dierenwelzijn schakelde Marc door de jaren heen geleidelijk over naar groepshuisvesting van de zeugen. De groepshuisvesting houdt in dat drachtige zeugen, vanaf 4 weken na dekking tot een week voor de verwachte worp, in groep gehouden wordt en niet meer gebonden staan.

Omschakeling en verplichte aanpassingen leiden tot een hogere kostprijs van een vleesvarken. Ook de grondstofprijzen van het aangekochte varkensvoer stijgen. Het wordt duurder om een vleesvarken op de markt te brengen terwijl de verkoopprijs van varkens laag blijft. Het wordt in deze sector dan ook moeilijker om een inkomen te verwerven.

Op akkerland wordt door varkenshouders vooral korrelmaïs geteeld. Na het dorsen wordt de korrelmaïs gemalen en ingekuuld. Na verzuring in de kuil ontstaat een ccm (corn cob mix)voeder dat zeer smakelijk is voor de varkens. Omwille van de hoge vochtigheidsgraad van dit voeder is het moeilijk om het rechtstreeks te verdelen via de bestaande voederinstallatie in de stallen. Het zet zich vast in voederinstallaties en er vormt zich schimmel in de voederbakken. Daarom verkopen de meeste varkensbedrijven hun korrelmaïs door aan de veevoederleverancier. Die zorgt ervoor dat de maïs gedroogd wordt in een maïsdrogerij, de droge maïs gaat terug naar een veevoederbedrijf. Van daar wordt het afgewerkte veevoeder opnieuw naar de varkenshouder

gebracht. Een dure aangelegenheid, het voeder wordt immers verschillende keren verladen en getransporteerd en elke beweging resulteert in een hogere voederprijs waar de landbouwer altijd de volledige rekening van betaalt.

Marc ontwikkelde een systeem om eigen geteelde maïs onder de vorm van ccm te voederen, via een soort mengvoederwagen: “de Ecofarm-feeder” (eco staat voor een zowel ecologisch als economisch verantwoorde aanpak).

Met de ecofarmfeeder is het mogelijk om zelf maïs (ccm) te drogen. Er hoeft voor de droging dus geen transport meer te gebeuren. Enkel elektriciteit en stookolie is nodig om de machine aan te sturen. De droging zelf gebeurt op basis van gewichtsmetingen. De machine droogt volautomatisch tot wanneer het ingestelde eindgewicht is bereikt. Na de droging worden andere ingrediënten, zoals tarwe- en gerstemeel of eiwitten, vitaminen en mineralen toegevoegd.

Na het mengen bekomt men een volwaardig varkensvoeder. Het gemengde voeder kan nadien met dezelfde machine in de eigen silo's geblazen worden. Kortom de machine voert volgende functies uit: drogen, wegen, mengen en blazen. Naast maïs kan het systeem ook andere granen en ingekulde voeders drogen.

Door het logistieke transport van en naar het veevoederbedrijf uit te sluiten wordt de kostprijs lager gehouden en draagt m'n bij aan een verlaging van broeikasgassen.

De familie Bollaert gebruikt ook alternatieve energie: de zonneboiler wordt gebruikt voor de vloerverwarming in de biggenafdeling. Dit reduceert de jaarlijkse stookolieaankoop met de helft. De zonnepanelen voorzien in de helft van de elektriciteitsbehoefte.

Berckelaer Fruitbedrijf

- Berten en Isabel Meersschaert – Coppieters
- **peren- en appelenteelt**
- 30 ha laagstamboomgaarden
- seizoenspersoneel voor de pluk
- verbreding: thuisverkoop via zelfbediening, productie van appelwijn
- Vakantiehoeve Berckelaer

“Gezond en kwalitatief fruit, geteeld met oog voor natuurlijk evenwicht”

Berten en Isabel namen in 1994 het ouderlijk bedrijf over met 10 ha peren- en 8 ha appelboomgaard. Ondertussen werden de plantages uitgebreid tot 30 ha, waarvan 26 ha peer en 4 ha appel. Vooral peren omdat de perenverkoop een constantere prijsvorming vertoont dan appels. Omwille van het zeeklimaat en de grondsoort in het Waasland leent de streek zich tot het telen van kwalitatieve peren. Berckelaer teelt vooral de peersoorten Conference en Doyenné en appelsoorten Jonagold, Jonagored en het vroege ras Sissired.

Via geïntegreerde of milieubewuste fruitteelt wordt het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen zoveel mogelijk beperkt. Daarbij zet men nuttige insecten en natuurlijke vijanden van schadelijke insecten in, bijvoorbeeld roofwantsen voor de bestrijding van de perenbladvlo. Het fruitbedrijf is ook aangesloten bij het waarschuwingssysteem van het Proefcentrum voor de Fruitteelt om de aantasting van appelschurft te voorkomen. Zo kan in nood tijdig een veilig gewasbeschermingsmiddel toegepast worden.

Foto Isabel, dochter Julie en Berten, samen op de pluktrein

Via druppelbevloeiing wordt iedere fruitboom van water voorzien. Het niet opgenomen water keert terug via de drainage naar een waterbekken waar het wordt hergebruikt.

Van half augustus tot eind september wordt het fruit voorzichtig met de hand geplukt, om beschadiging van het fruit te voorkomen. Berten maakt gebruik van pluktreinen om het fruit op een ergonomische manier en met een beter plukrendement te oogsten. Een pluktrein is een elektrische wagen die de houten fruitkisten op een laag karretje vooruit trekt. De plukkers leggen het fruit direct in de kisten. Samenwerking wordt hierdoor bevorderd en het helpt bij een goede werksfeer onder de plukkers.

ULO-koelcellen (Ultra Lage Zuurstof) zorgen ervoor dat het fruit plukvers bewaard wordt. Zo kan de verkoop van de appels en peren ver het jaar gespreid worden. Op het bedrijf Berckelaer is een opslagcapaciteit van ongeveer 800 ton aanwezig.

De appelaanplant is vooral gericht op de thuisverkoop (zelfbediening) en de verwerking tot appelwijn. De vruchten worden hiervoor eerst geperst tot appelsap. Door een natuurlijke vergisting wordt dit sap omgezet in een smaakvolle droge of halfdroge Berckelaer Jonagoldwijn. De afzet van de appelwijn gebeurt via thuisverkoop, hoewinkels, kruideniers en via het Groot Vleeshuis in Gent, het promotiecentrum voor Oost-Vlaamse streekproducten.

2014 is het jaar van de opening van de vakantiewoning Berckelaer. De hoeveshuur biedt plaats aan groepen tot 32 personen. Voor wie de toeristische troeven van de omgeving en het Waasland wil ontdekken, is het vakantieverblijf een perfecte uitvalsbasis.

hof “Ter Weeden”

- Raf en Erna De Paepe – Vercruysse
- **pluimvee en akkerbouw**
- 35.000 braadkippen
- 115 ha bedrijfsareaal
- innovatie: houtverbrandingsinstallatie voor de verwarming van de stallen

“Streven naar rendabiliteit via strategie”

Raf en zijn vrouw Erna baten Hoeve “Ter Weeden” uit. Het is een familiebedrijf van de vierde generatie. In oorsprong is het bedrijf een akkerbouwbedrijf met tarwe, aardappelen, korrelmaïs, suikerbieten en grove groenten zoals bonen, wortelen en erwten. Goedkope tarweprijzen gaven de doorslag om in 1995 bijkomend slachtpluimvee te kweken. Het bedrijf besloot om de eigen geteelde tarwe op te slaan, te vervoeren en zo om te zetten in kippenvlees. Op deze manier werd de eigen tarweteelt op het bedrijf rendabeler. In uitvoering van deze strategie werd in 2000 een tweede braadkippenstal gebouwd.

Op een braadkippenbedrijf worden eendagskuijken grootgebracht tot een slachtkip in een periode van ongeveer 6 weken. Voor de ontvangst van kuijken worden de stallen volledig schoongemaakt, ontsmet en startklaar gemaakt zodat de kippen in optimale omstandigheden kunnen groeien. Een goed stalklimaat is naast voldoende voeder- en watervoorziening belangrijk voor de opgroei van de kippen. Om het goede klimaat te bereiken worden de stallen in de winter verwarmd.

Door de stijgende prijs van fossiele brandstoffen en de bezorgdheid over de impact op het milieu zocht Raf naar een alternatief om de stallen te verwarmen. Het is niet altijd eenvoudig om de stap te zetten naar nieuwe methoden. Het vraagt soms een hele studie en investering. In 2008 besliste Raf om te investeren in een houtverbrandingsinstallatie voor de verwarming van de kippenstallen.

Foto Erna en Raf

Als grondstof gebruikt Raf onbehandeld snoei-hout voor een groot deel afkomstig van het beheer van houtige landschapselementen (knotbomen, houtkanten en plaatselijke hak-houtbosjes). Ongeveer een vierde komt van eigen houtkanten. De rest wordt aangekocht bij professionele snoeiers uit de streek.

De verse snippers worden eerst tijdelijk gestockeerd in een sleufsilos voor een eerste droging. Binnen de twee maanden worden de snippers naar de overdekte loods overgebracht. Dagelijks wordt de stookruimte waar de ketel staat aangevuld met houtsnippers. De ketel verwarmt water op tot 75 graden en brengt het via een leiding naar de stallen waar de warmte wordt uitgewisseld. Via een retourleiding komt het water terug naar de ketel. Het voordeel is dat er geen verbrandingsgassen in de stal terechtkomen en er een goed stalklimaat gecreëerd wordt.

Economisch gezien bedraagt de houtprijs slechts een fractie van de waarde van fossiele brandstof voor eenzelfde calorische waarde. De installatiekosten mogen dan al duurder zijn, met de afschrijving van de installaties, is er nog steeds een economische winst.

Het terugkerend beheer van houtige landschapselementen heeft zijn nut voor landschap en biodiversiteit. Tal van insecten, vogels en kleine zoogdieren hebben baat bij een goed beheer van houtige landschapselementen. De familie De Paepe vervult in dit opzicht ook de functie van landschapsbouwer naast akkerbouwer en pluimveehouder.

la Vie en Roses

- Stefaan en Marleen de Ridder – Op de Beeck
- **rozenkwekerij**
- 10 ha bedrijfsareaal
- verbreding: hoevertoerisme met bed- en breakfast

“Gezonde en kwalitatieve tuinrozen in opmars”

La Vie en Roses is een familiale rozenkwekerij gelegen in de Faluintjesstreek in Aalst. Stefaan werd rozenkweker en trad zo in de voetsporen van zijn vader en grootvader. Samen met zijn vrouw Marleen nam hij in 1992 het bedrijf over.

Het bedrijfsareaal omvat 10 ha waarvan er telkens 2,5 ha gebruikt wordt voor de rozenteelt. Op het overige areaal wordt maïs en tarwe geteeld en kan er voor de rozen ieder jaar vruchtafwisseling ingebouwd worden. Via vruchtafwisseling zal de grond niet eenzijdig uitgeput raken en worden de planten minder vatbaarder voor ziekten en plagen.

Oorspronkelijk werd op het bedrijf plantgoed voor serre-snijrozen geteeld. Omdat de laatste 10 jaar minder snijbloemen geteeld worden schakelde het bedrijf geleidelijk over naar de teelt van (ziekteresistente) tuinrozen: struikrozen, klimrozen en rozen op stam. Een 80-tal verschillende variëteiten worden op het bedrijf gekweekt met als belangrijkste rassen: Innocentia, Heidetraum en Asperinrose. Per jaar wordt ongeveer 90.000 tuinrozen verkocht.

Foto Stefaan, zoon Jordy en Marleen

Op het bedrijf worden gezonde rozen met het ADR-label geteeld. ADR staat voor Allgemeine Deutsche Rosenneuheitenprüfung. Deze strengste rozenkeuring ter wereld garandeert dat de roos resistent is tegen nagenoeg alle ziektes.

De tuinrozen worden afgezet naar de tussenhandel en kleinhandel. Sinds 2008 startte het bedrijf met particuliere verkoop. Stefaan en Marleen geven hierbij uitgebreid deskundig advies i.v.m. aanplant en onderhoud, wat enorm gewaardeerd wordt.

Om het inkomen aan te vullen koos men voor verbreding en niet voor schaalvergroting. Een gastenverblijf voor bed- en breakfast werd uitgebouwd. De oude tuinbouwloods werd omgebouwd tot vijf hoeveloges, waarbij alles in het teken staat van de roos, zowel het ontbijt, de inrichting en het uitzicht van op de kamers. De boekingen verlopen goed en Marleen kan bijkomend verwerkte rozenproducten verkopen aan de gasten.

Land- en tuinbouw is een belangrijke sector en ruimtegebruiker in de provincie Oost-Vlaanderen. De helft van de Oost-Vlaamse oppervlakte wordt voor land- en tuinbouw gebruikt.

In de provincie zijn 6.555 Oost-Vlaamse landbouwbedrijven of 26% van Vlaamse land- en tuinbouwbedrijven actief. Het aantal bedrijven is op 20 jaar tijd (1990–2013) gedaald met meer dan de helft. De bedrijven die blijven worden gemiddeld groter. Zowel de gemiddelde oppervlakte cultuurgrond als het aantal dieren per Oost-Vlaams bedrijf stijgt. Een Oost-Vlaams landbouwbedrijf is gemiddeld 23 ha groot, sinds 1990 is dit een toename van 13,4 ha gecultiveerde grond per bedrijf.

Naast de toenemende specialisatie en schaalvergroting bij een groot deel van de bedrijven zijn er ook steeds meer bedrijven die hun activiteiten verbreden met natuur- en landschapszorg, hoevertoerisme, verkoop van hoeveproducten, productie van energie, ...

Hoewel het aandeel niet familiale werkkrachten toeneemt blijft het familiaal karakter van de sector belangrijk. Slechts 11% van de landbouwbedrijven wordt uitgebraat als rechtspersoon.

In de provincie is 25% van de Vlaamse rundveestapel, 17% van Vlaamse varkensstapel, 18% van de Vlaamse pluimveestapel en 29% van de Vlaamse paardachtigen gestald. De paardensector groeit en is naar aantal paarden sterk vertegenwoordigd in Oost-Vlaanderen.

Het Oost-Vlaamse ruimtegebruik bestaat uit 63% weide, grasland en voedergewassen, 32% akkerbouw en 4% tuinbouw. De tuinbouwoppervlakte wordt verdeeld over 93% openluchtteelt en 7% teelt onder glas. 37% van de tuinbouwoppervlakte wordt gebruikt voor niet-eetbare teelten (boomkwekerij, sierteelt, zaden plantgoed). Eetbare teelten, fruit en groenten vind je terug op 63% van de tuinbouwoppervlakte.

Voor wat betreft de tuinbouwsector munt Oost-Vlaanderen sterk uit in de sierteelt en de boomkwekerij. De Oost-Vlaamse sierteelt neemt 53% van de Vlaamse sierteeltoppervlakte voor zijn rekening. De azaleateelt is bijna exclusief voor Oost-Vlaanderen, 98% van de Belgische azalea wordt in Oost-Vlaanderen geteeld en staat bekend als de Gentse Azalea. Ook de sector van bloembollen en -knollen is een nagenoeg exclusieve Oost-Vlaamse aangelegenheid met een aandeel van 96% van de Belgische teeltoppervlakte.

De Oost-Vlaamse land- en tuinbouwsector is een belangrijke schakel en verbindt zich met tal van andere industrieën. In Oost-Vlaanderen staan 9.730 ondernemingen of 45.000 personen tewerkgesteld die direct of indirect in verband staan met de landbouwsector. Dit Oost-Vlaams agrobusinesscomplex kan rekenen op een goed uitgebouwd landbouwonderwijs en een groot draagvlak binnen de provincie om de sector land- en tuinbouw te ondersteunen.

figuren

figuur 1 bestemming van cultuurgrond in 2013	5
figuur 2 tuinbouw in open lucht - aandeel per provincie in het Vlaamse areaal, 2013	6
figuur 3 tuinbouw in serres - aandeel per provincie in het Vlaamse areaal, 2013	6
figuur 4 grasland, voedergewassen en akkerbouw aandeel van de provincies in het Vlaamse areaal, 2013	7
figuur 5 evolutie-index van het teeltareaal, 1990 - 2013	7
figuur 6 granen voor de korrel - aandeel van de provincies in het Vlaamse areaal, 2013	8
figuur 7 de veestapel, vergelijking in Vlaanderen, 2013	16
figuur 8 evolutie-index rundvee in Oost-Vlaanderen, 2003 - 2013	17
figuur 9 evolutie aantal varkens per bedrijf en aantal varkensbedrijven in Oost-Vlaanderen, 2003 - 2013	18
figuur 10 de verdeling van de pluimveestapel in Oost-Vlaanderen, 2013	19
figuur 11 evolutie-index pluimvee in Oost-Vlaanderen, 2003 - 2013	20
figuur 12 aantal maneges en pensionstallen per provincie	21
figuur 13 paarden in Oost-Vlaanderen, periode 1980 - 2013	21
figuur 14 procentuele verdeling volgens grootte van de bedrijven	23
figuur 15 opvolging binnen de Oost-Vlaamse land- en tuinbouwbedrijven: voor bedrijfshoofden ouder dan 50 jaar, 2013	24
figuur 16 % bedrijven met een boekhouding, 2013	25
figuur 17 gemiddeld netto-inkomen (euro) per zelfstandige volgens bedrijfstak in Oost-Vlaanderen	31

tabellen

tabel 1	bestemming van de cultuurgrond in 2013	5
tabel 2	oppervlaktes van verschillende akkerbouwteelten in Oost-Vlaanderen, 2013	9
tabel 3	oppervlakte tuinbouw in openlucht en in serres, Oost-Vlaanderen, 2013	11
tabel 4	oppervlakte sierteelt in openlucht en in serres, 2013	12
tabel 5	oppervlakte boomkwekerijen in open lucht en in serres, 2013	13
tabel 6	oppervlakte groententeelt in openlucht en in serres, 2013	14
tabel 7	oppervlakte fruitteelt in open lucht en in serres, 2013	15
tabel 8	aantal schapen en geiten in Oost-Vlaanderen, 2013	22
tabel 9	aantal Vlif-aanvragen voor de vestiging, 2013	25
tabel 10	aantal biologische producenten onder controle, Vlaanderen, 2013	27
tabel 11	aantal land- en tuinbouwbedrijven met toerisme, logies en andere vormen van vrijetijdsbesteding	28
tabel 12	aantal zorg- en kijkboerderijen in Vlaanderen, 2013	28
tabel 13	aantal landbouwers die aan verkoop of verwerking doen op eigen bedrijf	29
tabel 14	aantal arbeidskrachten (AJE) op de landbouwbedrijven, mei 2013	30
tabel 15	buitenlandse handel in land- en tuinbouwproducten, België, 2001-2012	32

kaarten

kaart 1	percelen in land- en tuinbouwgebruik, ALV 2012	4
kaart 2	spreiding areaal tarwe en korrelmaïs in Oost-Vlaanderen, 2013	8
kaart 3	spreiding van de nijverheidsgewassen en aardappelen in Oost-Vlaanderen	9
kaart 4	spreiding van de tuinbouwteelten in open lucht	10
kaart 5	intensiteit melkveehouderij	17
kaart 6	intensiteit vleesveehouderij, 2010	17
kaart 7	intensiteit varkenshouderij, 2010	18
kaart 8	intensiteit kippenhouderij, 2010	20

Bijlage 1 – Gebruik van de landbouwenquêtes of landbouwtellingen

De jaarlijkse landbouwenquêtes van geven gedetailleerde informatie over de land- en tuinbouwsector op niveau van België, gewesten, provincies, gemeenten en landbouwstreken. De cijfers hebben onder meer betrekking op de oppervlakte cultuurgrond, de weiden, de plantenteelten, de veestapel, de arbeidskrachten en het bedrijfsstatuut.

De jaarlijkse enquête wordt door Europa opgelegd. Alle landbouwbedrijven die landbouwproducten voortbrengen en hun zetel in België hebben en openbare instellingen die grond bewerken of dieren houden zijn eraan onderworpen. De bevraging gebeurt in België telkens in de maand mei, vandaar dat de enquête ook de ‘meitelling’ wordt genoemd. De enquête wordt uitgevoerd door de federale overheidsdienst Economie, Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie (FOD Economie, ADSEI).

De methode van bevraging is sinds begin 2008 veranderd, wat de cijfers enigszins kan beïnvloeden. Tot einde 2007 werden alle landbouwers bevraged; sinds de meitelling van 2008 betreft het een representatieve bevraging: voornamelijk grote landbouwbedrijven dienen de vragenlijst nog in te vullen, kleinere landbouwbedrijven zijn vrijgesteld van de jaarlijkse enquête. De enquête is ook inhoudelijk vereenvoudigd door het schrappen van een aantal vragen.

Concreet worden de landbouwbedrijven onderverdeeld in twee groepen:

groep 1 50% grootste landbouwbedrijven
alle bedrijven uit groep 1 worden bevraged;

groep 2 50% kleinste landbouwbedrijven
de helft van de bedrijven uit groep 2, willekeurig geselecteerd, worden bevraged;

de totale steekproefverhouding bedraagt dus 75% hierop voert de FOD Economie berekeningen uit om resultaten te verkrijgen op niveau van België, de gewesten, de provincies en de landbouwstreken.

Sinds 2011 berust de enquête niet meer op de landbouwers die hebben deelgenomen aan de landbouwtelling van 2010 maar op de landbouwers die een “verzamelaanvraag” hebben ingediend bij het Vlaamse Gewest. Daardoor is er in 2011 een chronologische breuk in het register van landbouwbedrijven en in de resultaten van de landbouwenquête.

Eén aangever kan meerdere bedrijfseenheden omvatten. De ligging van die bedrijfseenheden komt niet noodzakelijk overeen met de locatie van de hoofdzetel van de aangever. Percelen en vee worden geregistreerd in de gemeente waar de hoofdzetel van het bedrijf is gevestigd, wat dus niet steeds gelijkstaat met de gemeente waar ze zich in werkelijkheid bevinden.

Meer info over de landbouwenquête is te vinden op de website van FOD Economie.

Bijlage 2 – Aantal bedrijven in de akker- en tuinbouw, mei 1990-2013 (*)

	Oost-Vlaanderen		Vlaams Gewest		België
	aantal	aantal	% VL		
	1990	2013	Gewest	2011	2013
granen voor de korrel	7 704	3 788	28,0	13 518	21 813
tarwe	3 928	2 096	19,1	7 696	14 380
spelt	11	113	41,9	270	2 399
rogge en masteluin	876	40	33,9	118	174
gerst	4 843	829	100,0	829	7 344
haver	907	69	100,0	69	1 259
korrelmaïs	612	2 302	27,0	8 527	9 718
triticale (kruising tarwe en rogge)	2 221	423	42,3	1 001	1 569
andere granen	46	16	27,0	58	518
nijverheidsgewassen	1 911	711	18,2	3 911	8 859
waarvan: suikerbieten	1 762	594	17,3	3 441	7 628
cichorei	11	31	12,7	244	1 011
vlas	189	41	15,8	259	625
tabak	19	1	1,9	52	60
hop	10	4	12,1	33	35
landbouwzaden	81	65	18,8	345	377
aardappelen	5 184	2 222	28,5	7 804	11 337
droog geogoste peulvruchten	147	12	19,4	62	318
tuinbouwzaden en -planten in openlucht	51	9	11,7	77	87
voedergewassen	10 077	4 921	28,4	17 358	25 499
waarvan: voederbieten	5 434	878	33,8	2 598	3 127
voedermaïs	7 825	3 851	29,8	12 903	19 041
andere eenjarige voedergewassen	361	7	18,9	37	1 069
groenvoerders	33	30	28,0	107	1 065
tijdelijke weiden	3 289	3 347	26,7	12 522	17 073
groenten in openlucht	1 187	474	12,3	3 868	5 046
sierteelt in openlucht	885	216	55,5	389	423
azalea	421	79	98,8	80	82
snijbloemen	113	7	29,2	24	26
perk- en balkonplanten	-	6	42,9	14	19
bloembollen en -knollen	188	37	123,3	30	31
potplanten	-	105	41,5	253	283
braakland	917	242	14,6	1 661	4 399
boomkwekerijen in openlucht	443	236	36,0	656	738
boomgaarden	199	136	11,4	1 193	1 319
met oppervlakte steeds bedekt met blijvend grasland	11 006	5 497	27,8	19 791	31 248
teelten in serres	1 753	383	26,9	1 425	1 565
waarvan: verse groenten in serres	261	77	11,9	645	700
sierteelt in serres	1 257	201	60,0	333	366
boomkwekerijen in serres	37,0	53,0	42,1	126	134
fruitteelt in serres	130	59	16,3	362	418

Bron FOD Economie - ADSEI

(*) rood daling van 50% of meer
groen stijging met 50% of meer

Bijlage 3 – Oppervlakte per landbouwteelt, mei 1990 en 2013 (*)

	Oost-Vlaanderen		% Vl. Gewest 2013	Vlaams Gewest	België
	are 1990	are 2013		are 2013	are 2013
granen voor de korrel	2 764 060	3 256 998	22,7	14 322 599	33 790 953
tarwe	1 272 346	1 170 729	19,7	5 953 145	19 204 698
spelt	1 205	16 618	35,1	47307	1 104 914
rogge	87 504	5 285	18,1	23 670	505
gerst	786 846	216 190	15,9	1 355 768	4 686 923
haver	59 295	6 830	12,0	56 979	378 133
korrelmaïs	203 848	1 737 214	26,3	6 595 703	7 395 473
triticale (kruising tarwe en rogge)	347 555	99 523	36,3	273 961	611 161
andere granen	5 461	4660	33,4	13 970	356 814
nijverheidsgewassen	794 709	555 698	17,2	3 229 856	9 366 718
waarvan: suikerbieten	649 059	330 846	15,7	2 105 415	6 019 061
cichorei	1 697	13 815	12,5	110 951	621 223
vlas	93 779	169 383	23,4	723 250	1 003 693
tabak	2 076	80	1,8	4 441	4 692
hop	2 770	1 077	7,2	14 871	16 130
landbouwzaden	34 783	26 630	14,4	184 315	210 744
aardappelen	798 750	1 002 575	23,3	4 308 250	7 531 478
droog geogoste peulvruchten	44 453	4 257	12,2	34 802	167 227
tuinbouwzaden en -planten in openlucht	1 522	697	14,0	4 991	7 537
voedergewassen	4 254 446	4 423 649	26,3	16 791 740	25 855 409
waarvan: voederbieten	314 644	87 073	33,2	262 205	343 157
voedermaïs	2 787 710	3 414 114	27,9	12 234 248	17 745 652
andere eenjarige voedergewassen	101 140	1 551	16,8	9 216	381 934
groenvoeders	6 398	5 658	26,5	21 357	302 498
tijdelijke weiden	1 035 530	913 188	21,4	4 257 327	7 070 174
groenten in openlucht	169 080	261 171	9,5	2 748 997	3 965 419
sierteelt in openlucht	60 809	38 945	48,8	79 876	81 120
azalea	25 366	10 926	99,3	10 999	11 102
snijbloemen	2 685	817	26,4	3 093	3 149
perk- en balkonplanten	-	406	52,5	773	825
bloembollen en -knollen	18 753	10 312	96,4	10 700	10 702
potplanten	-	16 311	30,0	54 311	55 342
braakland	67 278	25 728	15,1	170 027	846 183
boomkwekerijen in openlucht	124 239	171 905	37,4	459 464	510 880
boomgaarden	106 291	138 613	9,0	1 539 218	1 679 735
blijvend grasland	5 467 935	5 112 650	27,8	18 362 650	49 819 452
teelten in serres	57 783	42 601	22,0	193 323	198 020
waarvan: verse groenten in serres	10 360	8 992	9,6	93 703	94 728
sierteelt in serres	40 448	24 978	60,1	41 560	42 542
boomkwekerijen in serres	354	3 727	40,3	9 241	9 447
fruitteelt in serres	2 045	4 420	9,6	45 875	48 331

Bron FOD Economie - ADSEI

(*) rood daling van 50% of meer
groen stijging met 50% of meer

Bijlage 4.1 – Buitenlandse handel in land- en tuinbouwproducten, België, 2001-2012

uitvoer land- en tuinbouw - miljoenen euro's	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
levende dieren en producten van het dierenrijk												
levende dieren	301,4	328,3	293,9	296,2	330,7	284,7	284,9	351,4	386,4	364,52	367,69	390,81
vlees en eetbare slachtafvallen	2 371,6	2 163,5	2 023,0	2 270,2	2 295,4	2 362,8	2 444,3	2 624,4	2 594,4	2 675,22	2 838,83	3 033,39
vis, schaaldieren, weekdieren en andere ongewervelde waterdieren	311,1	297,5	301,8	300,5	313,6	350,8	351,8	320,8	310,6	338,7	368,89	348,43
melk en zuivelproducten; vogeleieren; natuurhoning	1 874,5	1 856,0	1 856,0	1 925,1	1 869,2	1 841,2	2 236,6	2 242,6	1 972,6	2 285,41	2 540,48	2 461,5
andere producten van dierlijke oorsprong, niet elders genoemd	66,4	66,8	68,1	62,0	73,8	69,7	68,4	72,9	75,2	73,65	81,67	98,4
subtotaal 1 - dierlijke producten	4 925,1	4 680,5	4 542,8	4 854,2	4 882,5	4 909,3	5 386,1	5 612,1	5 339,2	5 737,5	6 197,5	6 332,5
producten van het plantenrijk												
levende planten en producten van de bloemteelt	415,9	438,2	456,5	467,4	463,5	414,4	420,5	425,5	427,2	441,62	458,09	470,77
groenten, planten, wortels en knollen voor voedingsdoeleinden	1 275,0	1 315,0	1 414,2	1 307,8	1 391,1	1 452,0	1 546,8	1 580,8	1 524,6	1 632,59	1 532,03	1 714,84
fruit; schillen van citrusvruchten van meloenen	907,5	994,6	1 019,1	1 080,9	1 191,9	1 190,0	1 410,0	1 534,8	1 424,5	1 396,04	1 315,29	1 531,28
koffie, thee, maté en specerijen	242,2	215,6	215,9	244,3	303,6	328,9	299,3	333,2	361,3	415,62	515,93	491,99
granen	198,7	214,2	256,2	305,4	253,3	280,4	402,5	573,6	357,9	346,42	402,25	392,4
producten van de meelindustrie; mout; zetmeel; glutien; insuline	440,0	489,1	535,5	548,9	565,6	601,3	742,3	828,1	679,9	679,96	699,7	743,44
geneeskundig gebruik; stro en voeder gommen, harsen en andere plantesappen en plantenextracten	46,3	153,6	185,5	207,9	212,0	197,3	242,4	300,0	223,5	268,37	374,78	366,54
oorsprong	17,0	18,6	22,9	22,0	24,5	20,6	25,0	27,9	23,9	28,86	32,9	36,74
oorsprong	3,8	6,9	6,3	6,7	5,9	5,1	7,8	10,0	8,4	9,41	9,88	9,72
subtotaal 2 - tuin- en akkerbouwproducten	3 646,5	3 845,7	4 112,2	4 491,5	4 411,5	4 489,9	5 096,9	5 613,8	5 030,1	5 218,9	5 340,8	5 757,7
totale uitvoer - land- en tuinbouw = 1+2 = A	8 517,6	8 526,2	8 654,9	9 045,7	9 294,0	9 399,2	10 483,0	11 225,9	10 369,3	10 956,4	11 538,3	12 090,2

Bron bewerking studiedienst Huis van de economie op basis van NBB, 2001-2012

Bijlage 4.2 – Overzicht: Buitenlandse handel land- en tuinbouwproducten, België, 2001-2012

invoer land- en tuinbouw - miljoenen euro's	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
levende dieren en producten van het dierenrijk												
levende dieren	297,1	293,5	283,7	325,6	331,2	355,9	427,9	458,7	521,5	544,02	536,64	581,7
vees en eetbare slachtafvallen	860,0	811,2	834,7	895,3	936,2	939,9	897,9	1 039,4	1 049,0	1 051,5	1 145,15	1 210,81
vis, schaaldieren, weekdieren en andere ongewervelde waterdieren	710,0	719,8	717,3	725,5	760,0	842,1	829,2	791,8	777,2	836,46	936,08	981,67
melk en zuivelproducten; vogeleieren; natuurhoning	1 994,7	1 961,4	2 020,1	2 055,1	2 001,1	2 047,2	2 359,5	2 313,3	2 044,0	2 324,4	2 661,01	2 598,57
andere producten van dierlijke oorsprong, niet elders genoemd	84,8	72,7	69,6	71,3	77,9	63,4	55,7	78,9	79,4	71,62	110,07	139,98
subtotaal 3 - dierlijke producten	3 946,7	3 858,5	3 925,4	4 072,8	4 106,4	4 106,4	4 660,3	4 628,1	4 471,0	4 828,0	5 388,9	5 512,7
producten van het planten rijk												
levende planten en producten van de bloemeteelt	285,4	308,2	311,6	330,0	323,2	306,1	319,7	321,7	331,5	313,22	322,2	322,64
groenten, planten, wortels en knollen voor voedingsdoeleinden	782,6	831,2	864,0	877,9	865,4	972,5	1 092,5	1 096,7	1 049,6	1 109,39	1 201,23	1 318,71
fruit; schillen van citrusvruchten van meloenen	1 102,6	1 256,6	1 435,8	1 491,2	1 590,2	1 700,3	1 717,8	1 914,0	1 779,3	1 640,08	1 597,42	2 108,52
koffie, thee, maté en specerijen	325,5	314,7	300,3	308,2	381,1	415,7	388,7	441,0	444,7	531,63	675,4	674,67
granen	807,9	833,7	866,5	863,4	770,6	891,6	1 292,0	1 615,8	1 163,5	1 153,52	1 524,47	1 802,64
producten van de meelindustrie; mout; zetmeel; gluten; inuline	173,3	197,9	228,8	252,2	251,3	267,6	354,9	467,5	361,5	316,46	370,32	405,84
oliehoudende zaden en vruchten; planten voor industrieel en voor geneeskundig gebruik; stro en voeder	700,7	747,6	737,4	633,0	638,9	728,1	958,5	1 018,4	1 030,8	1 246,97	1 439,75	1 554,12
gommen, harsen en andere plantesappen en plantenextracten	39,8	47,4	44,4	52,2	42,8	50,5	61,3	59,3	55,9	94,08	65,99	77,68
stoffen voor het vlechten en andere producten van plantaardige oorsprong	6,9	7,5	5,9	7,8	8,2	8,2	10,9	12,2	13,2	12,77	15,22	15,91
Subtotaal 4 - tuin- en akkerbouwproducten	4 224,7	4 544,8	4 794,7	4 845,8	4 871,6	5 340,7	6 196,2	6 946,5	6 520,1	6 418,1	7 212,0	8 280,7
totale invoer - land- en tuinbouw = 3+4 = B	8 174,4	8 403,3	8 720,1	8 918,6	8 978,0	9 589,2	10 856,4	11 628,6	10 721,1	11 246,1	12 600,9	13 793,5

Bron eigen berekening op basis van NBB, 2001 - 2012

Provinciehuis
Gouvernementstraat 1, 9000 Gent
tel. 09 267 82 15 | fax 09 267 82 97